

VÁLI
B. NAPLÓ

VÁLI DEZSŐ B. NAPLÓ

GRAFIKÁK 1959-2009

ISBN 978-963-8383-74-7

©Creative Commons - kép és szöveg: Váli Dezső

Szerkesztette: Bognár Róbert
Felelős kiadó: Németh István
Könyvterv és tördelés: Váli Miklós
Nyomás és kötés: HTSART
Felelős vezető: Halász István

A védőborító képei: B/94/02, B/93/18

Új Mandátum logója ide
!!!

A válogatás dilemmái.

Vannak grafikáim is, ne tegyek úgy, mintha nem akarnám megmutatni.

De mit helyes mutatni.

Szakembernek mindent [deske.hu], publikumnak válogatást.

Válogatás?

A diktatúra kontra demokrácia dilemmája: én megmondom, hogy neked mi a jó.

De hány gyerek szeret matekot tanulni?

Megoldhatatlan. Maradtak a legkedvesebbek.

T A R T A L O M

BEVEZETŐ	8
B. NAPLÓ	10
KÉPGALÉRIA	138
GRAFIKA-OPUSZJEGYZÉK	161

BEVEZETŐ

BOGNÁR RÓBERT RÖGTÖNZÖTT MEGNYITÓBESZÉDE AZ ESZTERGOMI RAJZKIÁLLÍTÁSON
(1995. EURÓPAI KÖZÉP GALÉRIA)

Tisztelt hölgyeim és uraim, nekem jutott az a megtisztelő feladat, hogy Váli Dezső huszonötödik önálló kiállítását megnyithassam. Arról mondanék valamit, hogy a grafikák egy része hogyan készült. Az úgy van, hogy néhány éve Deske barátommal együtt nyitjuk a nyári idényt egy kis őrségi faluban lévő házamban. Két évvel ezelőtt, 93-ban Váli Dezső nagyon fáradtan, ahogy ő mondja, kicsit depressziósan érkezett, úgyhogy pihenni jött, nem is hozott magával semmi festőeszközt, semmi rajzkésztsé-

get. Néhány napig csak aludt, és utána az ébrenlét bizonyos jeleit mutatta, aminek az lett a következménye, hogy úgy a negyedik napon ellátogattunk Palatkás József fafaragó és asztalos népi iparművészhez, akinél vételeztünk egy kis diófacépet.

Rajzeszköznek a gyújtósnak használt kis fadiribkák közül választott ki egyet. Papírnak remekül megtette... ezek a gyönyörű sárga papírok itt mögöttem tulajdonképpen borítékok... és boldogan és szinte önfeledten rajzoláshoz láttott. A rajzok elkészültek egypár röpké negyedóra alatt, sok rajz, ezek közül a többség azonnal az enyészeté lett, mert ahogyan festményeinek nagy részét is kéjjel pusztítja el, amelyeket nem tart eléggé jóknak, a rajzoknál ez sokkal könnyebben megy. Amikor ez az aktus is megvolt, akkor bizony néhány rajz kisebb lett, tömörítéssel ment keresztül, amennyiben körülnyírta. Amikor ez is megvolt, ami azért körülbelül másfél napot igénybe vett, akkor megtörtént a legfontosabb, ami a legfontosabb Váli Dezső életművében vagy életműködésében, hogy ezeket katalogizálta, lajst-

romba vette, azt hiszem, rögtön csinált egy másodpéldányt a Nemzeti Galéria számára is, és amikor mindez megvolt, akkor rettenetes tragédiára derült fény, arra ugyanis, hogy tízzel elszámozta a rajzokat. Nohát ez némi traumát okozott, de ezen is sikerült úrrá lenni, gyorsan, mondjuk, negyedóra alatt további tíz rajzot készített, ezek közül hetet elpusztított, ezek már bekerülhettek a lajstromba, mert az elpusztított képek mellé egy kereszt kerül, és ezzel minden megtörtént a Váli Dezső-féle katalogizálás szabályai szerint. Így keletkeztek tehát a 93-as évjáratú képek.

Tavaly más volt a helyzet, mert Váli Dezső alaposan fölkészült rá, hogy rajzolni fog, hozott magával

papírt, hozott jó minőségű diófacépet, hozott tollakat, és ezek után egyáltalán nem rajzolt. Aludni persze aludt, de legelső sorban új szerelmének, a számítógépnek hódolt, azaz gyönyörű időben, csodálatos tájban, beült az egyik szoba sarkába, legsötétebb sarkába, háttal minden természetes fénynek, és nyomogatta a számítógépét. Ha jól emlékszem, az volt a legnagyobb probléma, amit akkor néhány nap alatt meg kellett oldani, hogy a közületi telefonszámok közül azokat, amelyeket a leggyakrabban kell használnia, kurzívval vagy fettel szedje-e a laptopon. Napokig nyilvánvalóan abszolút nem rendeltetésszerűen használta az imádott nagyrákosi házunkat és tájunkat, és amikor ezt a szemére lobbantottam, ő magába szállt, és azt mondta, hogy: hát, igen. Este pedig a konyhában odakészített némi papírt, azokat aztán eldobta, elővette újból a boríték hátuljait, és utána, ami nála a zavar legbiztosabb jele, rettenetesen szuszogva, és a tarkóját dörzsölgetve nekilátott... este, nem természetes fényben..., hogy valamit rajzoljon. Az első témát választotta ki, ami a szemé ügyébe került: az asztalra kiterített újságok közt volt a Népszabadságnak egy lapja, amelyen egy ciprusi táj látszott, a legprimitívebb nyomdatechnikával persze, egy szürke massa... ami még a leginkább látszott, az egy birkanyáj volt. Na, ennek a formáit rajzolta fel, de a birkákkal valahogy sehogy se boldogult, azok nem bírtak jól megjeleníteni foltként, úgyhogy tíz perc alatt az alkotói válság megannyi jelét sikerült produkálnia. Másnap meglátta a natúrát, mármint a fákat, a dombokat, az erdőt, a házakat, egyebeket, de ettől elfordult, és napvilágnál ugyan, de most a konyha legsötétebb zugában, mégiscsak... és itt az érdemeim hervadhatatlanok..., mégiscsak sikerült valami témát találnia, nagyon rossz amatőr fotóimat: őrségi házak, száraz fák, öreg fák. Ezeknek aztán nekilátott, és nem olyan nagy kedvvel, mint egy évvel korábban, de ugyanolyan nagyszerű képeket rajzolt a borítékok hátuljára.

Tisztelt hölgyeim és uraim, az elmondottak fényében tekintsenek Deske barátomra, és utána, amikor megnézik a képeket, az elmondottakat azonnal felejtsek el, mert a képek értékéhez, természetesen, annak, hogy hogyan készültek, semmi közük sincsen.

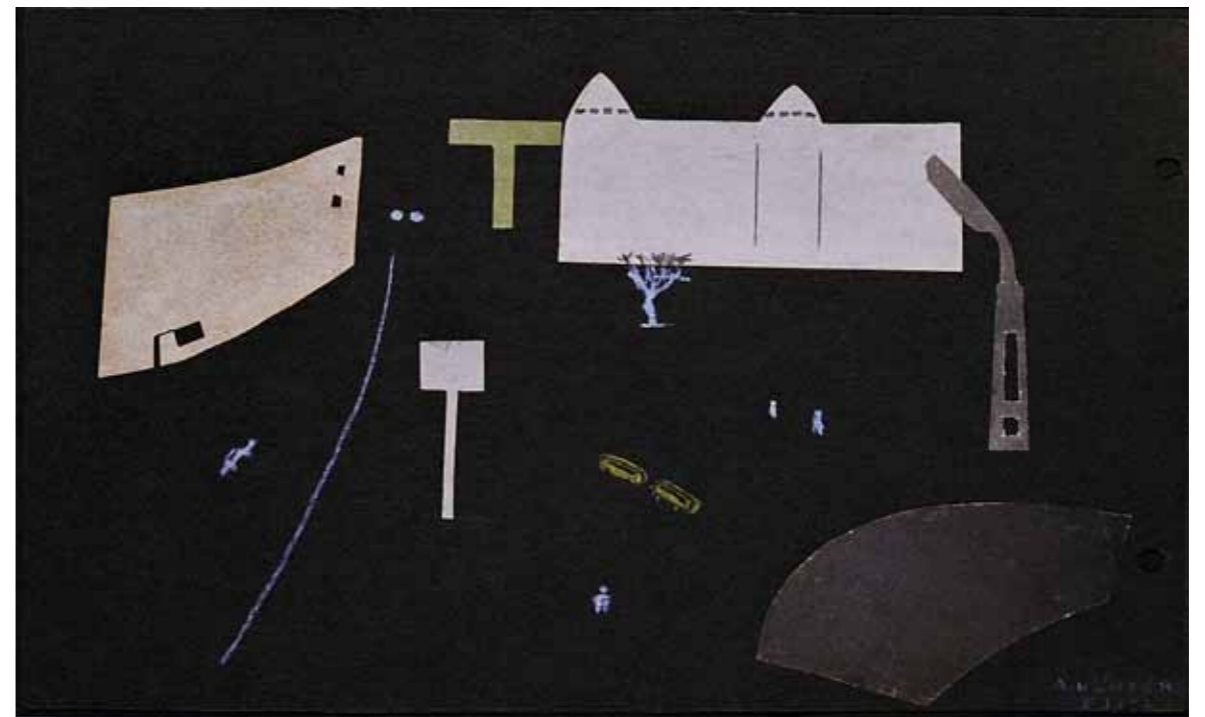
[Könyvszerkesztőm ellenében ragaszkodtam e bevezetőhöz.]

KÖRTÉR ÉJJEL | B/59/01

KOLLÁZS, CERUZA, PAPÍR, 17 x 23 cm, 1959 › VÁLI ZSÓFIA TULAJDONA

1959 áprilisában, 17 évesen találtam föl/meg a festészetet. Karácsonyra kapott fekete fotóalbumba gyűltek kedves emlékeim, egy nevezetes villamosjegy, fényképek, pezsgősüveg címke (Matyi bá'tól, az MTK edzőjétől kaptunk pezsgőt, hogy másodikok lettünk az országos bajnokságon, kétpárevezősben). Az album címe fehér ceruzával *Mégis szép az élet?!* (Nem voltam vidám gyerek.) A fotók körül díszítések, színes papírból ollózva. Aztán egy nap a kivágott papírokból ábrázolás született: *Légitámadás*. A második munka ez lett, a *Körtér éjjel*. A képen a zöld T betű az OTP akkori hatalmas fényreklámja a Móricz Zsigmond-ház oldalán. Előtérben a körívszelet a mára ipari műemlékké nyilvánított HÉV-indóház teteje. Középen villanyoszlop tetején óra volt, néztük, kell-e már indulni az iskolába. Látvány gyerekkori ablakomból. '92-ben le is fényképeztem; F/92/24. Nyolc-tíz ilyen kollázs születetett, később temperával is belenyúltam. Egy évre rá, az érettségi hónapjában vettem olajfestéket.

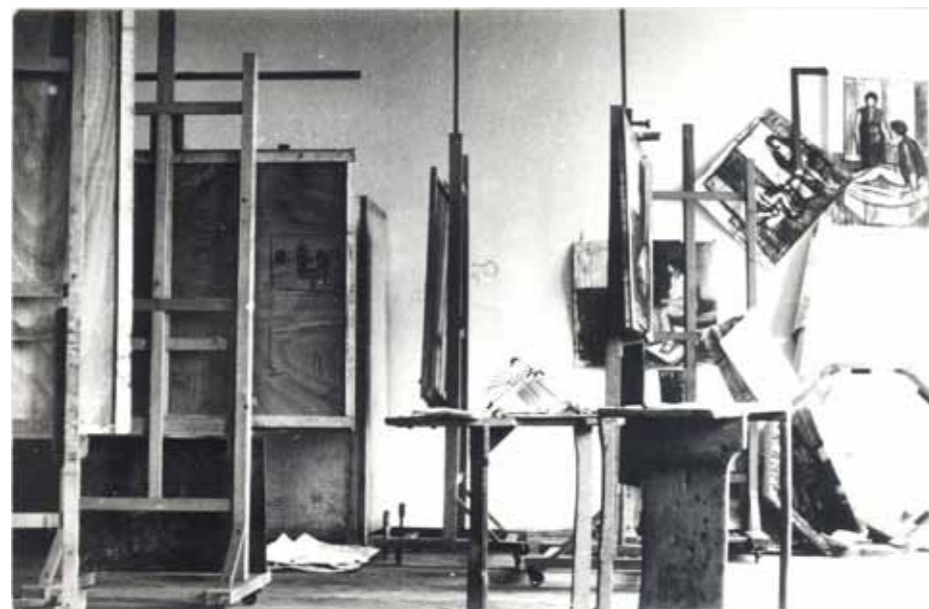
Idén, 2009. április közepén ünnepeltem csendben e képecskének, illetve a szakma kezdetének ötvenedik évfordulóját. Zsófi lányoméék ez alkalomból egy különleges tortával leptek meg. Művem ehető volt. (A fotó: F/2009/074) A reprot e-mailben kellett küldeni a cukrásznak, akinek ahhoz viszont nem volt szeme, hogy téglalorma süteményt szerkesszen alá. Most, hogy a régi lakásunkat szétszedték, Zsófi fölvitte a három gyerekét – a kollázst ismerik, mindennap látják –, beazonosították a kép elemeit az ablakból.

ÚTKANYAR I B/61/02

CERUZA, PAPIR, 17 x 23 cm, 1961 · VÁLI MIKLÓS TULAJDONA

1961. február. Annyit már tudtam a szakmáról, hogy festőnél mindig legyen vázlatkönyv. Számomra minden munka legszebbje a megszervezés, a hozzá-szerszámok kitalálása. Érettségi után egy nyomda karbantartó műhelyében lettem segédmunkás. Kínai típusú sötétkék munkaruha. Reggel hétkor már vállra akasztott faladában a csapatnak a fél liter tejek, sajtok. Ismeretlen felvágottak, lókolbász, turistaszalámi. A vásárcsarnok labirintusa. A nagy kínlódás a főiskolán kezdődött, heti két délelőtti fej, később akt, figurák (fotó: F/67/01), szénnel, amit utáltam. Másodév végén majdnem kirúgtak, megúsztam kettes osztályzattal. Egy portréval ma is gondban volnék. (Igaz, Pogány Gabi egyszer elegánsan azt mondta: megtanulnád, ha érdekelne.)

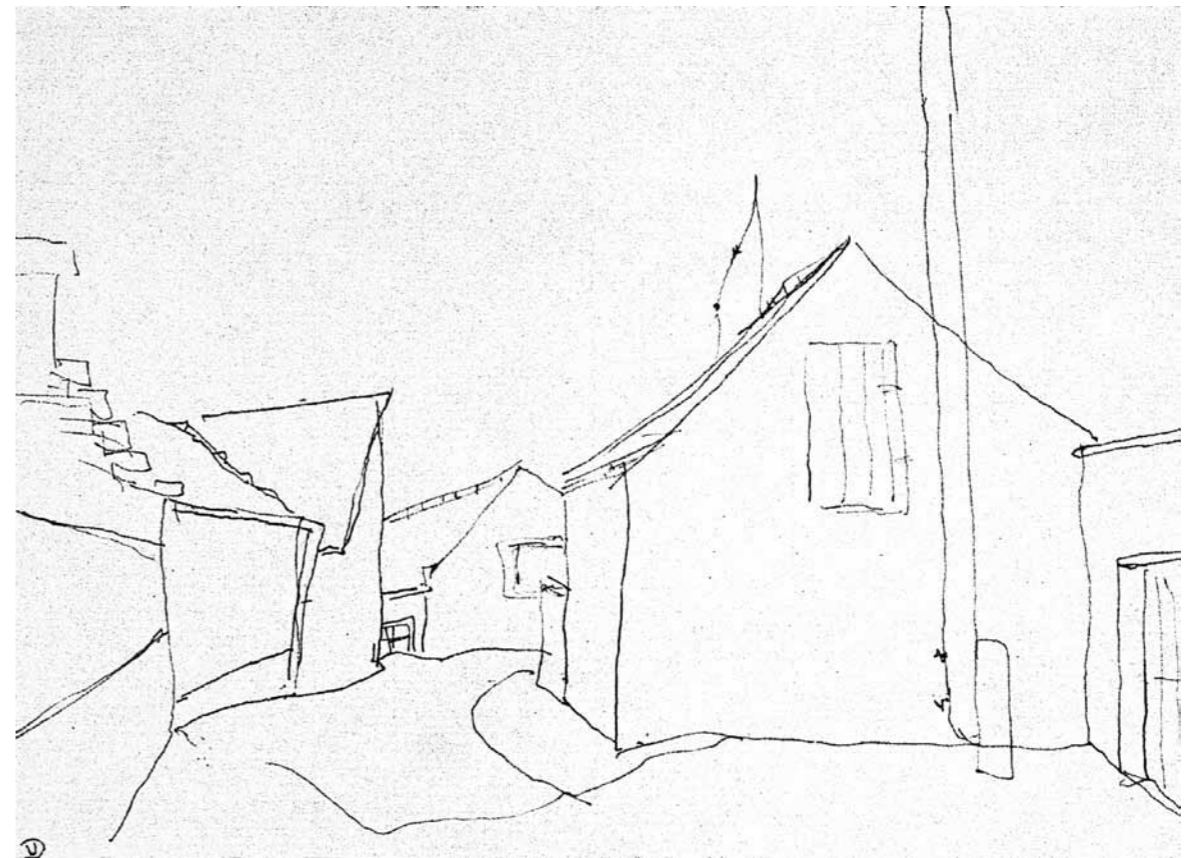

PÉCSI UTCA I B/62/01

PÁC, TOLL, PAPIR, 11,6 x 15,9 cm, PÉCS, 1962 · SZÜTS TAMÁS TULAJDONA

Nyár volt, már fölvettek a főiskolára. A Balatonra szerettünk volna lejutni Kecskeméti Kálmán barátommal, álldogáltunk az Osztapenkónál autóra várva. Végre megállt egy Skoda; *de én Pécsre megyek...* Összenéztünk, *köszönjük, az is jó.*

Talán már akkor is a Martyn-műteremben háltunk, úgy emlékszem, Kálmán később lakott is ott. Megszerettem ezeket az utcákat, később, a nyári főiskolás művésztelepeken is erre állt rá a kezem, figyelmem. Az arányok, foltrendszerek mellett a tereket is tanultam. A nagy elődök tisztelete is, akaratlanul.

FŐISKOLAI FELVÉTELI RAJZOM I B/62/02

SZÉNRAJZ, PAPÍR, KB. 70 x 50 cm, 1962, CSAK FOTÓN VAN MEG

VÁLINEWS; J-levelek, 1995. április 26.:

„Egy hétig felvételiztettem leendő főiskolásokat. Tízszeres túljelentkezés, az első fordulóban egy félnapos fejrajz alapján ezt négyszeres létszámra kellett lefaragni. A zsűrik délben kezdődtek, előtte aludtam két órát, hogy bírjam. Napi 160 ember. Rajzaik alatt mappában otthoni rajzok, és tervek. Egy gyerekkel 60–100 másodpercet foglalkoztunk, ez elég is volt a döntéshez, de nagyon kellett figyelni, egy ember sorsáról volt szó. Tizenketten szavaztunk, hat igennel továbbjutott. Fegyelemmel át kellett lépni a mellékkörülményeken: koszos rajzlap, olvashatatlan aláírás, kulturálatlanság, tapasztalatlanság. Utolsó nap bemutattam a zsűrinek egy rajzot, hogy én elfogult vagyok, ez itt barátom fiának rajza, mondanának véleményt, bekerülne-e a második fordulóba. Ítéletüknek nincs tétje, a fiú nem akar művészeti főiskolára jelentkezni. 11-ből 2 igen szavazatot kapott. A rajz fotónagyítás volt, előző éjjel csináltam, harminchárom éve evvel vettek föl a főiskolára. Nevettek.” Anyácskám (utólag mesélte) még Kádár Jánosnak is írt levelet felvételem ügyében (tízszeres túljelentkezés), arra hivatkozva, hogy ő kitüntetett pedagógus, Kiváló Tanító. Alighanem többet használt volt kollegája, Xantus tanár úr, állítólag kicserélte egy jobbra a rajzomat a fölvételin. A kifestendő enteriőrt pedig délben hazaloptam, Máté Gyuszi festő mesteremmel egy Braque-kép színeit kölcsönözve-lemásolva alakítottuk át. A beszélgetésnél Szrogh tanár úr megkérdezte, *Mire való az ablak? Igen? Szóval valamiféle kapcsolat a külvilággal... Na, beszéljen erről...* (Ablak és külvilág. Azóta is probléma.)

Aztán hét évre belsőépítész lett belőlem. Bele is szerelmesedtem. Másodévben Rexnek eladtam a festőállványomat. Ötödévben vásároltam vissza.

UTRILLO VESZPRÉMBEN I B/63/02

CERUZA, PAPIR, 15,6 x 24,2 cm, VESZPRÉM, 1963 · VÁLI MIKLÓS TULAJDONA

Veszprém, a Csomayak *ősi fészke*. A főiskola elején a legelső napon (1962. szeptember) fél órával korábban mentem, hogy a még üres teremben jó hátra és főleg ablak mellé kerüljek, kilátással a pasaréti hegyoldalra. Öt évig aztán csakugyan az volt a helyem. Másodiknak Csomay Zsófi érkezett. *Nem ülsz ide, mellém? – Ülhetek –* mondta figyelmetlenül. Akkor még E.-vel jártam, aki hamarabb tudta, mint én, hogy már rég Zsófiára figyelek. Csak két év múlva jöttünk össze. De már '63 nyarán Sátoraljaújhelyről, őt látni, autóstoppal (egy nap alatt) Veszprémbe. Különszobát kaptam náluk. Mamája linzertésztája. Vasalót is adtak, mert egy rajzomat pörkölni akartam, talán a színe miatt, ő ifjúság. Egymás mellett rajzoltuk Zsófi gyerekkori helyszíneit, a régi utcákat, én hol az ő modorában, hol...

Utrillóba is szerelmes voltam.

VESZPRÉM AZ UTOLSÓ NAPOKBAN I A/68/20

OLAJ, FAROST, 26,5X26,5 cm, 1968 · PÁNDI LÁSZLÓ TULAJDONA

ESZTERGOMI UDVAR | B/65/03

LAVÍROZOTT PÁC, PAPIR, 11,7 x 19,3 cm, ESZTERGOM, 1963 · VÁLI MIKLÓS TULAJDONA

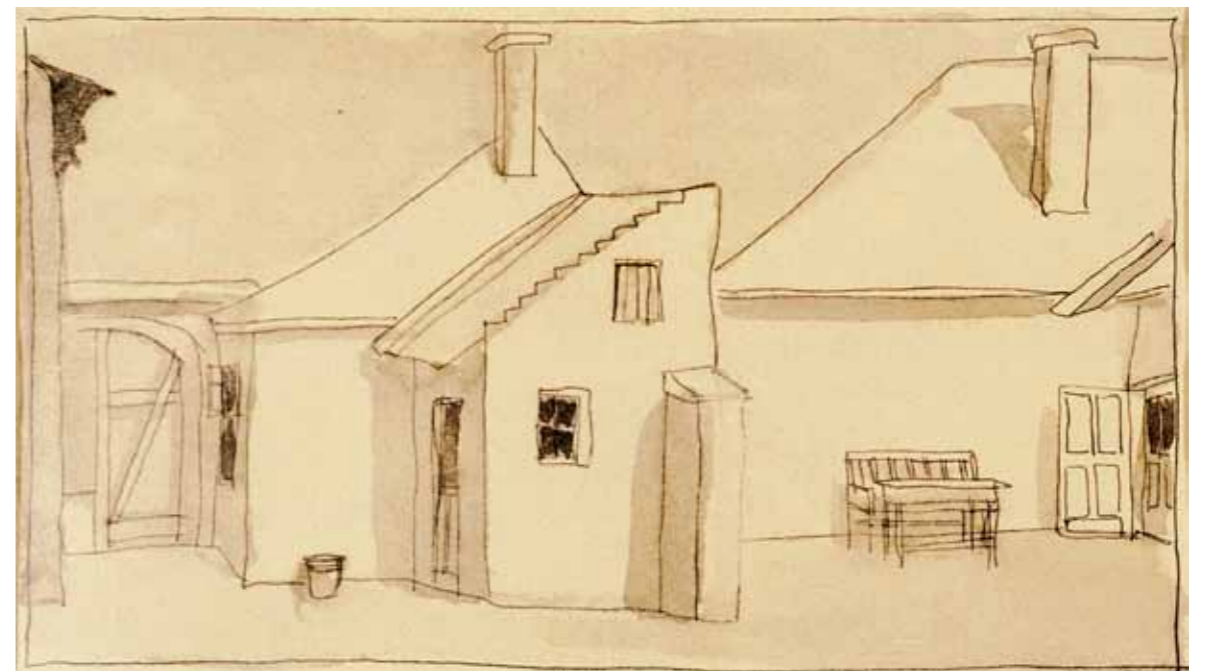
Idén tavasszal megnéztem a most restaurált (számomra hiteles) Botticelli-kiasszonyt az esztergomi várban. Az épület fölé új védőtetőt emeltek, gyönyörű kilátóval. Alattunk az öreg utcák, földszintes házacskák. Nem tudtam egyértelműen beazonosítani ezt az udvart, ahova hajdan főiskolásként beengedtek rajzolni. Pedig ott van.

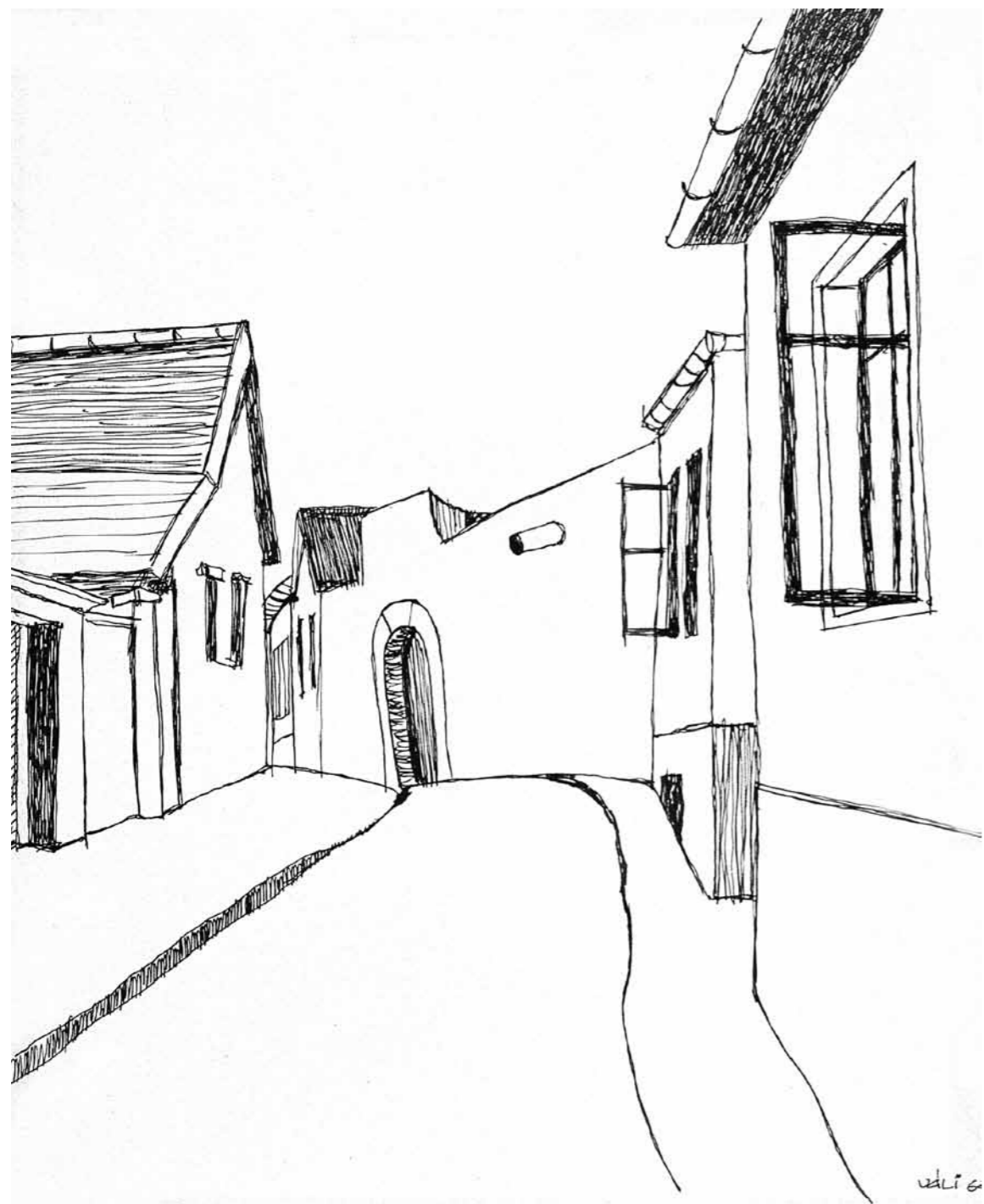
Sárga Ingres-papír és kis illatszeres flakonokban több fokozatban hígított diófapác.

Fiam egyszer rácsodálkozott erre a munkámra, vágyott rá. Rég Hidvégi barátomé volt, aki hősieen neki ajándékozta.

Ha egy lakatlan szigetre csak egyetlen rajzomat.

Ezt a méhzümmögésbékét keresem azóta is

VÁC, UTCARÉSZLET | B/65/06

TUS, TOLL, PAPIR, 21 x 17,4 cm, VÁC, AZ OPUSZSZÁM ELLENÉRE 1964 › SZALAY LÁSZLÓNÉ TULAJDONA

Másodév végén is nyári művésztelep, ezúttal Vácra, ahonnan aztán szerelmi bánatból kifolyólag igazgatói engedéllyel Pestre menekültem bolgár művészeti főiskolásokat idegenvezetni. Oroszul és németül. Igaz, ebben szerepe volt, hogy ígérték, utána meghívják magukhoz. Voltam is, Fekete-hegy, Koprivstica, Neszebar, csevapcsicsa, Anita.

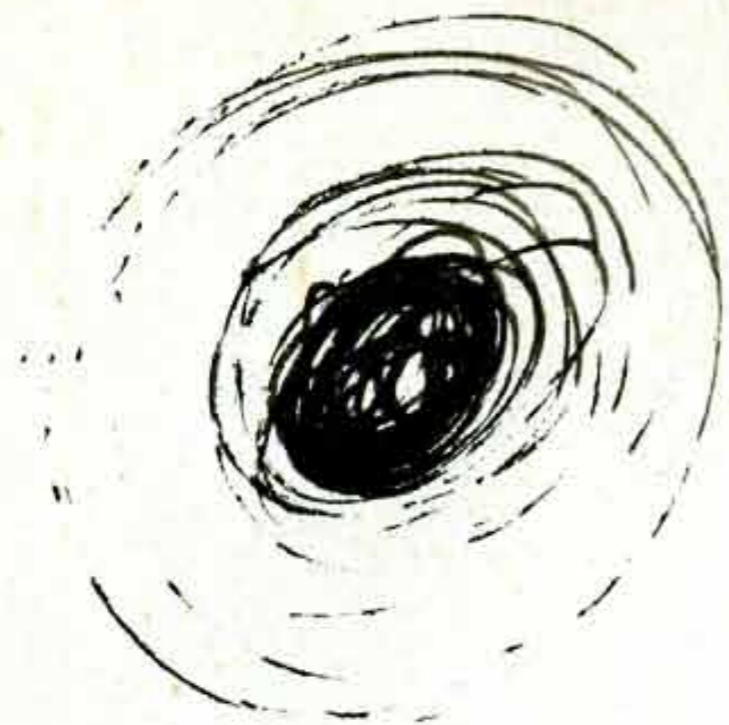
Csomay Zsófi-, illetve építészmodorban készült szálkás rajz ez a váci is. Műszaki rajzhoz akkoriban a legkorszerűbb eszköz a tustöltőtoll-sorozat volt a Rapidograph, ráment a családi vagyron. 0,2, 0,3, 0,5, 0,8 mm-esek, imádtam. Vonalzóhoz szorítva függőlegesen kellett tartani.

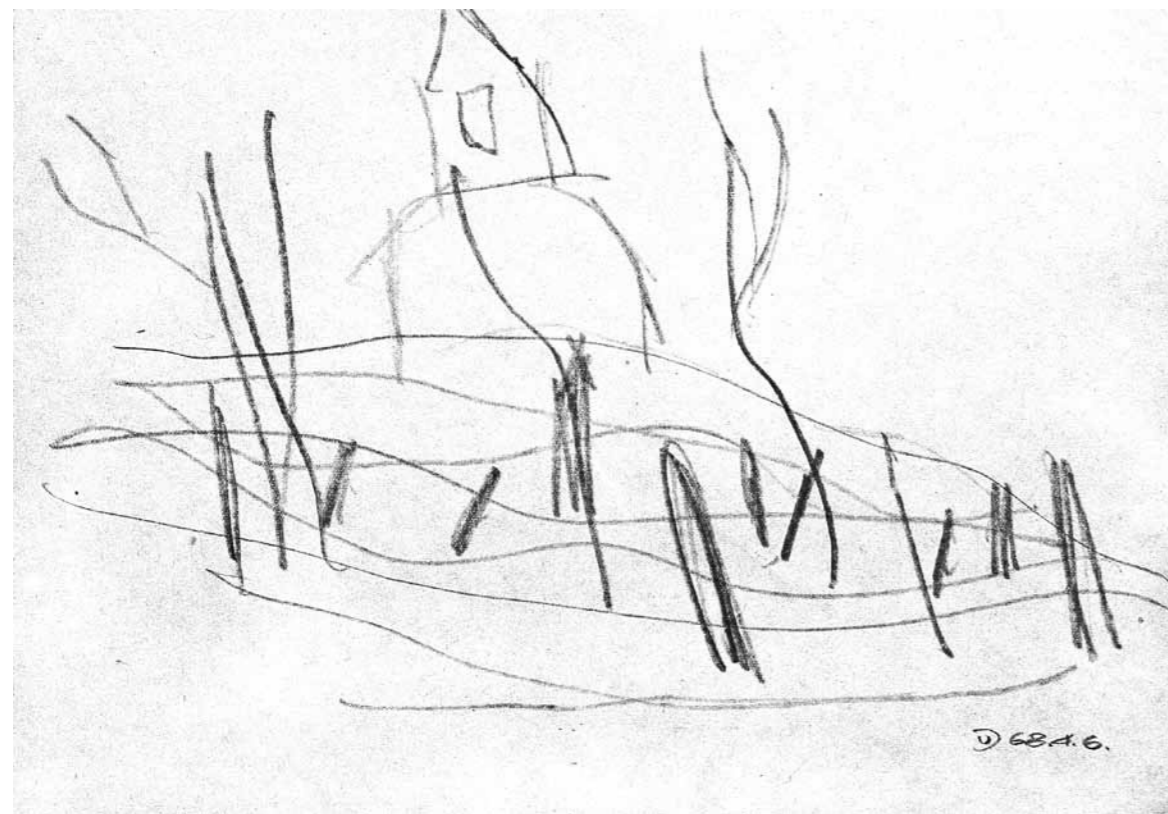
Zsófit elvittem Borsos Miklóshoz Tihanyba, tisztelgő látogatásra. A híres mediterrán kertje, a végében belakott műterem. Az ablakpárkányon otthonosan lyukacsos téglába tűzve ceruzák, ecsetek. Itt készült az a megrendítő Szabó Lőrinc-portré is.

Járom a nyakon-: ...A kertvégi kis műteremben... / járomból csavarulna az égbe a fej / s abból a néma jaj. / A márvány dübörgő hangjaival...

Illyés Gyula: Borsos Miklós: Sz. L. szobra

Borsos második mondata: *nem iskola kell egy fiatalnak, hanem mester.* Kisebbségi érzése végig megmaradt, hogy nem végzett magasabb iskolát. E rajzaimat látva dühösen rám ripakodott: – *Cérnarajzok?! Hogy hívják a kisasszonyt? – Zsófia* – mondtam. Orrom elé tartott egy 6B-s ceruzát, majd lendülettel néhány firkavonalat rántott a papíron. Közben tagolta, diktálta magának: – *zsó-fi-a.* Megértettem.

TEMETŐKÁPOLNA II. I B/68/26

CERUZA, PAPIR, 20,2 x 29 cm, TELKIBÁNYA, 1968 · A KOGART-GYŰJTEMÉNY TULAJDONA

1965 táján Ikarusszal Észak-Magyarország, tanáraink minden évben elvittek országot látni. Telkibánya fölött kis kápolna, előtte pici liget, kopjafás temető, és körben leszakad a domb. A fák alatti enteriőrből a szemközti hegy fenyvese látszott. Belebódultam. Szrogh tanár úrnak szóltam, mert szólhattam, hogy én most itt maradok. Nem azt mondta, hogy nem, hanem, hogy gondolja meg... – és elmagyarázta, mi minden vár még ránk. *Majd úgyis visszajön...*

Esküvőnk előtt meg akartam mutatni Katának ezt a csodát. Autóstoppal vittem. Néhány rajz és gouache is, ugyanerről. Aztán aludtam egyet a fák árnyékában, délidő volt. Kata a fák árnyékában olvasott.

Hogy szabadulni akartam dolgaimtól, 1990. november 22-én (S. szám: 9088) Esterházy Péternek is adtam néhány képet és rajzot, segítene szétajándékozni, én nem győzöm. Mészöly Miklós később érdeklődött, de sosem tudta meg, hogy születésnapjára ezt a rajzot tulajdonképpen E. P.-től vagy tőlem kapta... A rajz az ő hagyatékából került a KOGART tulajdonába, most láttam egy katalógusban.

VÁZLAT A MŰTEREM-RÉSZLETHEZ I B/68/35

TUS, PAPÍR, 20,5 x 30,3 cm, 1968 · JÁMBOR MARGIT TULAJDONA

Ahogy a nagyok képvázlatait láttam.

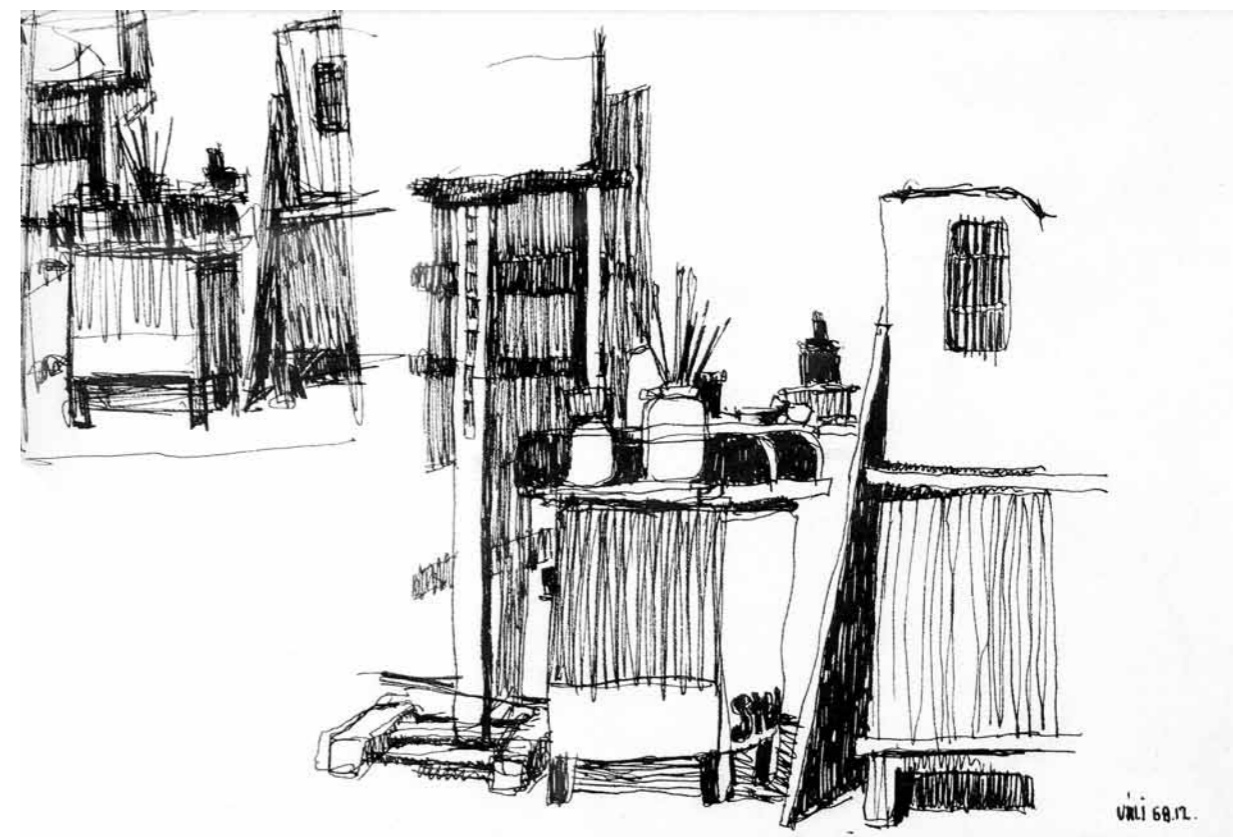
Festőállvány, festőasztalom, egy nagy tábla támaszkodik az íróasztalnak, amin a rádió áll. Ezek szerint negyven éve a jégszekrényből átalakított (később guruló) festőasztalon befőttesüvegben tartottam az ecseteket. Jobboldalt a rádió szellőzórácsának rajza pontos. A lenolaj ma is ugyanabban a lapos üvegben, hátul feketélik. A láda oldalán alul a csak számomra olvasható felirat: *STOA*. A *T* betű keresztnek formálva. A sztoicizmus a hatvanas évek elején vágott fejbe, Seneca: *Erkölcsei levelek*. Később kerestem kapcsolatát hitünkkel.

Nem emlékszem, lett-e a vázlatból valaha kép.

Dehogynem, hiszen meg is van. Most került haza anyácskám hagyatékából:

FESTŐASZTALKA, MEG EGYESBEN I A/68/18

OLAJ, PAPÍR, 22X24,5 CM, 1968 · MOST AZ ENYÉM

ZEBEGÉNY I B/68/36

TUS, PAPIR, 33,5 x 51,3 cm, ZEBEGÉNY, 1968 · JÁVOR KATA TULAJDONA

Zebegény, a nevezetes Szőnyi-táj, a nézőpont is hasonló, kilátás a temetődombról, a Duna öble, és a szemközi hegyek. Csak itt önkényes vonalritmusokon a hangsúly. Az eget-felhőket is dombnak rajzoltam. A templomot egy lendülettel kettévágtam. Nászutunk helye, hete.

LIGET | B/68/40

GOUACHE, PAPÍR, 19,7 x 29 cm, TELKIBÁNYA, 1968 › A MAGYAR NEMZETI GALÉRIA TULAJDONA

Telkibánya, a kopjafás temető a dombtetőn. Pár perces ecsetrajz. Önbizalommal vagy talán boldogsággal formált munka.

A gouache-technika az akvarell és a tempera között félúton, az áttetsző és a fedőfestés között; mindkettőt tudja. Porfesték kell hozzá, kazein kötőanyagának és tartósítószer (talán méz), penészedés ellen.

A rajzon a foltosság valami festékoldódási hibára utal.

A téma egy későbbi földolgozása:

KÁPOLNA ÉS KOPJAFÁK | A/68/14

OLAJMONOTÍPIA, PAPÍR, 43,5 x 46,3 cm, 1968 › A SÁROSPATAKI RÓMAI KATOLIKUS EGYHÁZI GYŰJTEMÉNY TULAJDONA

Hiába számoztam festménynek, inkább grafika ez is, ide tartozó. Három hónap múltán ugyanez a Telkibánya-téma olajmonotípiával, nagyobb méretben. Üveglapra rajzolhattam ecsettel, rányomkodva a rajzpapír. A felület egyenetlenül vette át a festéket, a színek ettől vibrálnak, gazdagabbak. A határozott foltok láthatóan utólag, már a papíron, ecsettel utánahúzva, nyomatékosítva. Azok adják a fő ritmusjeleket. A dombosságot megjelenítő vonalkák fölvezetik a szemet az intim főtémához.

NAGYMAMA SZOBÁJA III. | B/69/12

LINÓMETSZET, PAPÍR, 15,5 x 14,8 cm, 1969 · JÁVOR KATA TULAJDONA

Friss házasok, új lakhelyen, a Gellért-hegy tetején, egyetlen szoba, az ajándékba kapott mindenféle bútorok. Leccsapott sarkú kártyaasztal a nagymamától, kárpitozott karosszék a perzsa szakos Évától.

Diploma után egy-két évig foglalkoztam linómetszéssel. Kár volt abbahagyni. A kétszínűség egyértelműsége, fegyelme. Fehér, fekete. Vonal se nagyon, inkább csak foltok. A formák itt az értelmezhető határán; egy tejes(?)üvegbe és a székháttámla párhuzamosaiba tud kapaszkodni a szem. Ez teszi elfogadhatóvá a középső és alsó régió izgalmas, de szinte olvashatatlan bonyodalmát.

Egy másik változata:

NAGYMAMA SZOBÁJA II. | B/69/11

LINÓMETSZET, PAPÍR, ÁTM. 25,4 cm, 1969 · BALOGH GYÖNGYI DR. TULAJDONA

Rábámultam most, mi az a fehérrel csíkozott fekete folt a falon. Natura, valóság, tényleg ott volt. Tanulmányokat mindig úgy kezdtem, hogy a leírt ötletek után a papírokat gondolatonként szétvágtam, s elkezdtem csoportosítani. Így formálódott ki a szerkezet, ami akár a Mengyelejev-táblázat, a végén kimutatta a gondolati lyukakat. Végül immár végső sorrendben, papírcsíkra ragasztva.

NOUSE IS | B/69/17

KOLLÁZS, PAPÍR, 15 x 15 cm, 1969 · FINTA JÓZSEF TULAJDONA

Kedvelem ezt a kis tiszta kollázst, és örülök, hogy első főnökömhöz került, de nem ez a fontos, hanem a dátum, 1969 emléke. Azokban a hónapokban elegáns külkereskedelmi vállalatokat kerestem föl, hónom alatt mappával, hogy reklámgrafikusnak szegődnek, a mappát itt hagyom, döntsenek. Egy feltételem van, kötetlen munkaidő. Udvariasságból nem nevettek ki ott, azonnal. A mappában gondosan erre a célra készült tipográfia-tervek, egyre emlékszem konkrétan, fehér ládabetűkkel egy kék reklámszatyor, akkor az még ritkaság volt. Könyvborítók, prospektustervek. Meg ez a kis kollázs a szabad művészetek jegyében.

Akkor már nem a Lakóterv Hotel Duna Intercontinental elit és kiemelten premizált tervezőcsoportjában dolgoztam, Finta keze alatt, hanem tervező belsőépítész státusban a Közért Karbantartó és Szolgáltató Vállalat szénkályhás, földszintes barakkjában. Mert (akkoriban példátlan módon) hatórás munkaidővel. Kialkudtam. Háromkor már otthon festettem.

Diploma 1967-ben, rá két és fél évre már szabadúszó, szabad lándzsás, *free-lance artist*.

A Nagy Ugrás. (Úgy számoltam, nyolc évem megy majd rá.)

Jobb ez a munka a kerete által? Tagadhatatlan. A hetvenes években volt egy francia kiállítás a Műcsarnokban. Egy kisméretű gyönyörű Braque, a kép szélétől a keret széléig 19 különböző felülettel. Zsákvászon paszpartuval legbelül.

Javíthat-e keret képet? Sajnos igen. Erről külön könyvet kéne írni. Még remekművön is emelhet. Egy keretezőszeni és egy Rippl-Rónai:

VÁZLATLAP AZ AVIGNONI SZERELMESEKHEZ | B/71/04, 05, 06

TOLL, PAPÍR, 21 x 29,5 cm, KECSKEMÉT, 1971, CSAK REPRÓBAN

1971 áprilisa, kecskeméti alkotóház, életemben először.

Tömény év volt. Naplóm alapján:

A Varázshegyet olvasom (azóta is).

Kecskemét alkotóház, előttem abban a szobában Kondor. Képek: Nagy keresztút, Avignoni szerelmek, Siena–Párizs, és ami közte volt.

Miskolci meghívás a múzeumba: ötméteres pannó 4 nap alatt.

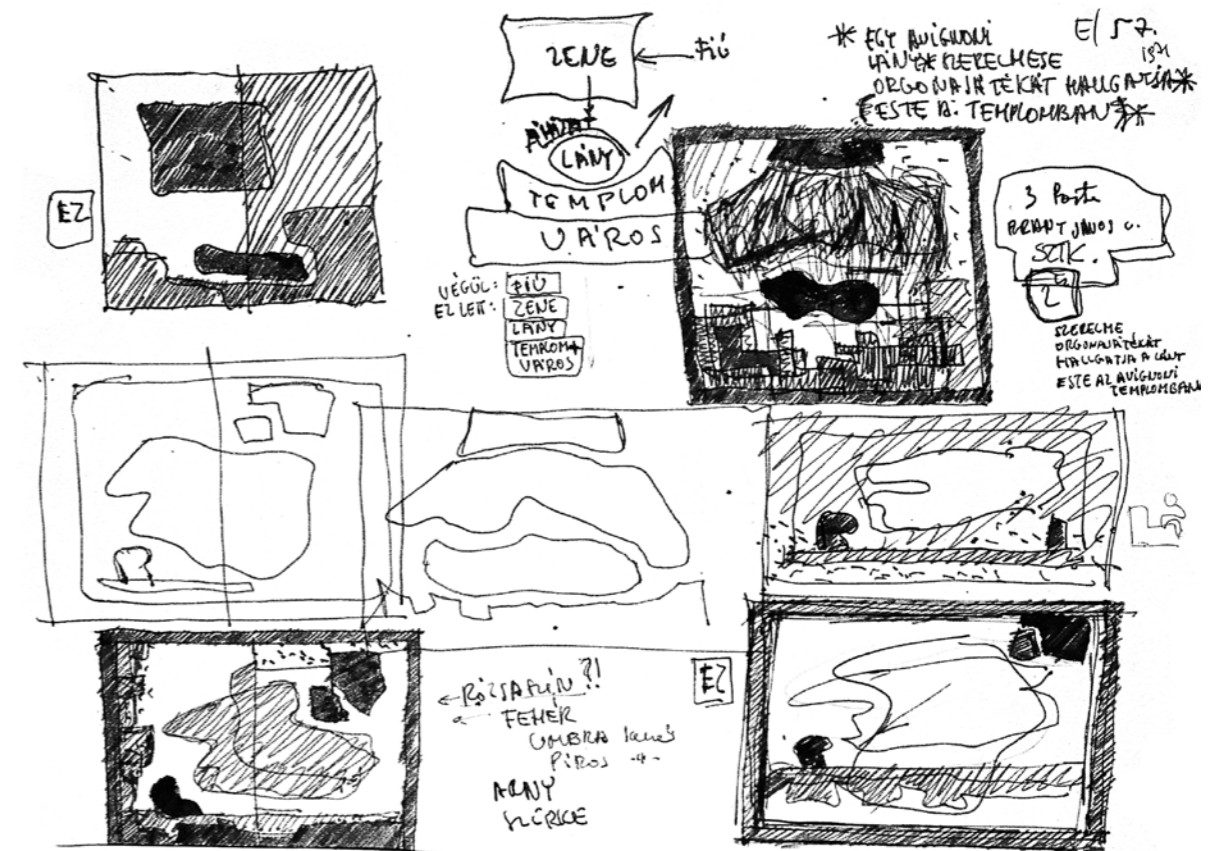
Sajószentpéter: szekó a templomba (Demeter István atya meghívása).

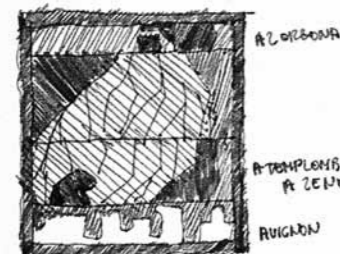
Opusjegyzéket (visszamenőleg is) megírom.

Augusztus 7.: Erzsébet disszidál.

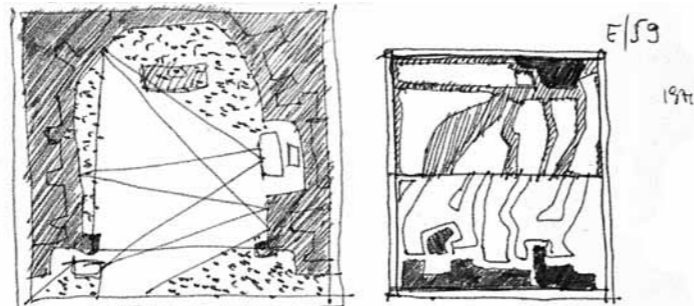
Szeptember: nagymarosi alkotóház.

37 kép, megtartott: 16. Rajz: 4

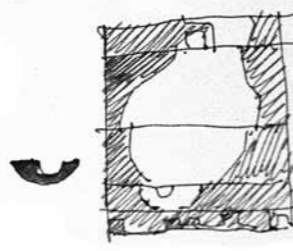
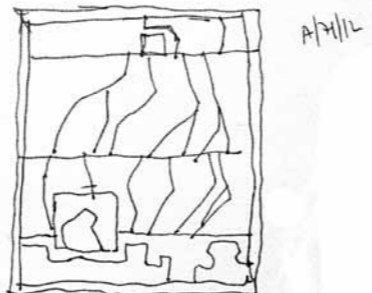
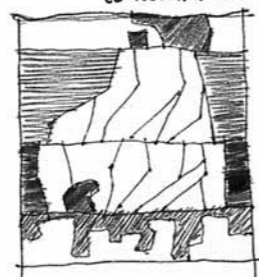

szin { GONDORJEGES
RASZLO
VILAGAS

ALAPRAJLIK
EZ UDCT A HEVET

~~A FIU ORGANAC~~
~~A ZONE~~
~~A LANY AKIVEK~~
~~SZEL~~
~~AZ AVIGIONI TEMPORAN~~

~~A FIU~~
~~ORGONAC~~
~~A LANYNAK~~
~~AUIGVONAN~~

ICEN EKODA FIMALACKA
NASTOD DOLLOT
olyan pike hogy illuemi
a varraja

EGY FIU
ORGONAC
A LANYNAK
AZ AVIGIONI TEMPORAN

EZ ↑

kiseblo! Eclanipe
vilallwide
2. urosok
falsva
v.a. szittelt
vilagnakko (= felt. A ved. b. =
mit - rajta.)
szel
szelkezes? - olus
unbra? EZ IS VILAGOS
Vilagos kvet → haen li do, (pa
uilen egyeb vilagos)

54 old. ARANVAI

ES. MI LENNE
HA IGY FESZI
NEH MEG?

E/60. 1971

AVIGNONI SZERELMESEK | A/71/12

OLAJ, FAROST, 4 TÁBLA, 140 x 100 cm, KECSKEMÉT · A MAGYAR NEMZETI GALÉRIA TULAJDONA

Vázlatainál először a kulcsfogalmakat próbáltam megkeresni: FIÚ, ORGONA, ÁHÍTAT, ZENE, LÁNY, TEMPLOM, VÁROS. Aztán kialakult a négy tétel, ahogy a rajzokon jól követhető. Mint egy igazi néhai építész, az elején még alaprajzzal is próbálkoztam. Aztán lassan kialakult:

1. A fiú az orgonánál. Egy fiú mégiscsak inkább szögletes. Oldalnézetből ábrázolva, kissé szabadon értelmezve, ahogy őt körülveszi az orgona szerkezete.
 2. A Bach-zene szövege, mondjuk így.
 3. A magába mélyedt befogadó lény, lány, nagyon fehér.
 4. Várossliluett, ahol vár is van meg templom. A színe: esős.
- A történetet meg is írtam a naplómban.

DÁTUM: 1971.4. FÁJL: HTML-2009/AVIGNON.HTM C.00366

ESTE, AVIGNONBAN (AMÚGY ISKOLÁSAN LEÍRVA)

Meleg október első napjai, búcsú Riviera kisasszonytól. Most már Párizs, Párizs felé -

A délután közepén értem Avignonba. E városra mindössze egy napot szántam. Tudtam előre dolgomat: először is megkeresni azt a mágikus őskori kődarabkát, ami egy varázsló vagy talán egy harcos fejét ábrázolja, a múzeum után pedig a körfallal védett középkori várost kacskaringóival, s majd holnap délelőtt tisztelgés a nagy öregúrnál; a pápai vár meglátogatása.

A kődarabka egy hosszú folyosó végén trónolt, falfülkében, zöld bársonyon, erősen megvilágítva. Kicsi volt, hatalmas, méltósággteljes és lenyűgöző. Mint a tökéletes láttán mindig; elszomorodva tűnődtem rajta - (mit ér e mellett bármi is) - és Miro, Klee és Moore ugyanezt gondolták mellettem álldogálva.

Csengettek, elzavartak és alkonyodott. A szobrocskát magammal vittem, és nem is igen láttam a kereskedőházakat, íveket és ablakokat - pedig igyekeztem. Eleredt az eső, és ez jó volt, lehetett kapu alatt ácsorogni. Egy öregasszony vonszolta magát a sötétedő szűk utcácska közepén.

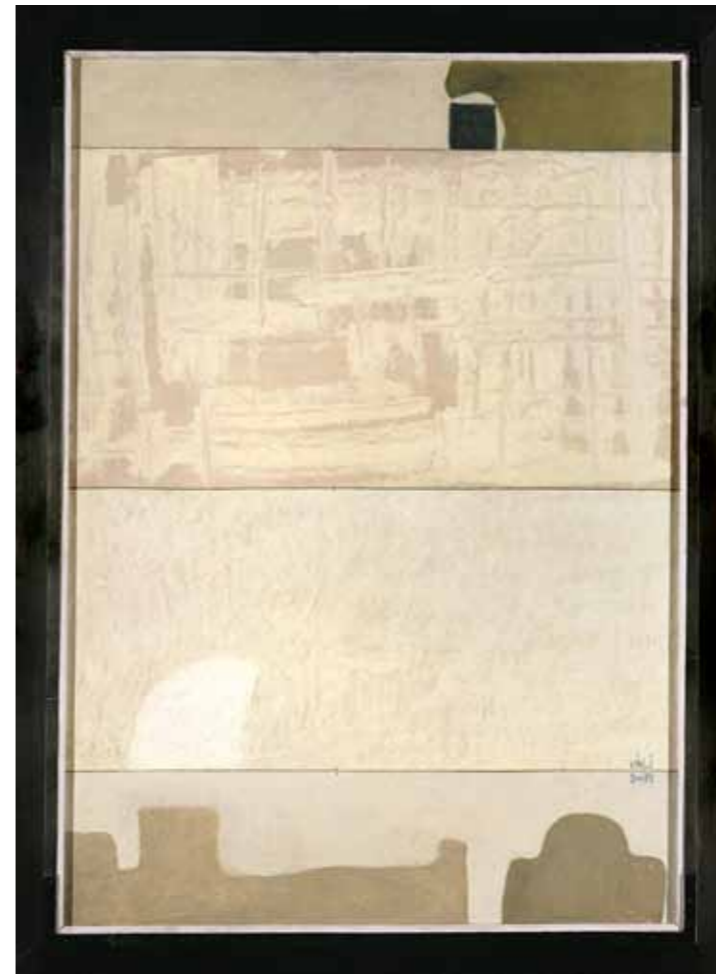
Keservesen, szélesen támaszkodott két fura botjára (a járdán nem fért volna el velük) - a nagyobb biztonság kedvéért háromágúvá válva értek földet.

A néni mögött lépésben egy új Renault ballagott. Arra gondoltam, talán használhatóbbak lennének ezek a mankó-botok kis kerekekkel ellátva -. Hamar beláttam, ez csacsiság, akkor már inkább úgy kéne, hogy először is egy fém harántmerekítő, és ... vajon milyen körülmények között jut vacsorához egy ilyen asszony?

Az eső éppen csendesedett, továbbindultam. Az utcácskák kihaltak, már minden szürke volt. A leheletem meglátszik, így hát nem lehet igaz, hogy csak hat fok alatt van ilyen ... igaz, hogy fázom, de az is igaz, hogy a tornacipőm átázott.

Kopott, mindigottvolt lépcső kerül elé, templomhoz vezet. (Vajon miért építhették az utcaszintnél méterrel magasabbra?) Az előtetőnél búcsúzik tőlem az eső, belépek.

Belépek, de hova? Erre-arra egy-egy gyertya, amúgy koromsötét, s bent tombol, dörög, lobog és repül egy diadalmas Bach-fúga, a d-moll... ijesztő.

térdeplőlépcsőn ül-kuksol összegörnyedve, hátát egy pillérnek támasztja. Hosszú haja van - biztosan szőke - karjával átfogja lábait, homloka a térdén nyugszik. Nicsak, egy lány. Ő is kábult a zenétől.

- Zajtalanul és illedelmesen továbbmegyek. Hogy is volt? ... az előbb megemelte a fejét, attól vettem észre. De hisz nem is az új vendégre - rám - nézett, hanem előre, a rácson át egy falfülke felé, ott egy kis fény dereng.

És akkor megértettem. A fülkét majd' kitöltő orgonapult mögül egy fiú feje látszik időnként, vállig érő haja a zenével mozdul, tiszta és átszellemült arc, nagyon szép. Most felénk - felé - pillant, a semmibe, mert a fény nála van, és a zene is. Hiszen a lánynak játszik!

Eltűntem, elosontam a sötétben, ők ottmaradtak ketten egymásnak, Sebastian Bach vigyázott rájuk. Késő éjjelig sétáltam még a meg-megeredő esőben, s igyekeztem a pocsolókat kikerülni (bár a tornacipőm már csuromvizes volt).

Másnap aztán megnéztem a várat is. Szép, nagy vár.

Óvatosan megindulok előre. A zene a főhajó tulsó végéből szól. Mintegy buzdításért visszanezek; arra a kapu nyílása dereng s két moccanatlan folt bontja meg a padok sziluettjét - két fej körvonala, így hát nem vagyok egyedül.

Mint annyi más értelmetlen feladat, ez is vonz - a zenét földérinteni - lassan lépdelek tovább, csendben. Elérem a szentélyt leválasztó áldoztatórácsot, ez megállít, s oldalra terel tovább. Ez már igazi frontvonal a győzedelmes orgona csatazajával, a -d-moll- minden ereje - irtózatosszerű a falak, a sötét csendjének és a zene hangosságának kontrasztja. A hang forrását még mindig nem találok, de egyszer csak a rács tövében, lent megmozdul valami. Fölrezenek, ijedtség - mit tagadjam iszonyú ijedtség egy pillanatra, hisz én olykor a szélgörgette csomagolópapírban is alakot látok éjjel, hazafelé. Kapkodó igyekezettel próbálom megfejteni az alig láthatót - ó, csak egy ember. Egy lány. A

MINIATÚRÁK | B/73/06

KOLLÁZS, PAPÍR, KB. 16 x 11 cm, 1973 · NÉMETH LAJOS DR. TULAJDONA

Azt hiszem, ezen mindnyájan átestünk. Akkortájt készült nonfiguratív képeim alapja is ez lehetett, rácsodálkozás látványrészletekre. A feladat: az ilyen vagy olyan módon meglelt folt-, szín-, és vonalritmusok képbe szervezése. Kollázsindításnak adva volt építészkoromból a kötelezően összefirkált fehér rajzlap, munkaasztalom terítője, amire papírfecnik hullottak. Nyilván kissé ide-oda tologattam, igazgattam őket fölragasztás előtt. Vagy nyolcvan készült, szerencsére nem sokat hagytam meg. „Ujjgyakorlatok” címmel indult a sorozat, arra csakugyan alkalmas volt.

A következő években ezt a funkciót a fényképezőgép vette át, újságpapírszeméttel borított parkettám részletfotói, festménytémák.

PADLÓSZEMÉT | F/77/01

MŰCSARNOKI KIÁLLÍTÁS, AZ ELTÉPETT SZEMÉTFOTÓK | F/81/09

Ezeket a fotókat tettem falra a '81-es műcsarnoki kiállításomon. A kollázstechnikához 1980-ban, a kecskeméti alkotóházban nyúltam újra, de már egészen más gondolkozásmóddal. Azok épített szerkezetek, mondjuk így: absztrakt tájképek.

ERDÉLYI LAP I. | B/73/18

TUS, PAPIR, 21 x 29,5 cm, ERDÉLY, 1973 › DOBSZAY AMBRUS ÉS NAGY ANNAMÁRIA TULAJDONA

Vadászöld vászon, középen zakómerevítő szivacsbelés, belül kék selyem: ezekből a rétegekből állt össze a magam varrta hálósák. Mellé a tarisznya. Ugocsay Lacival, szintén néhai belsőépítész, ketten indultunk Erdélybe. Az azóta itthon is méltán ismeretté vált Zerkula bácsi cigánymuzsikushoz kéredzkedtünk be éjszakára. Takaros szobák, terítők; nagyon nehezményezték, hogy ragaszkodtunk a szénapajtához. Esténként beszélgettünk, aranyos kis feleségével járták a lakodalmakat, a férfinál hegedű, az asszony nagybőgőn kontrázott, nekünk is megmutatták.

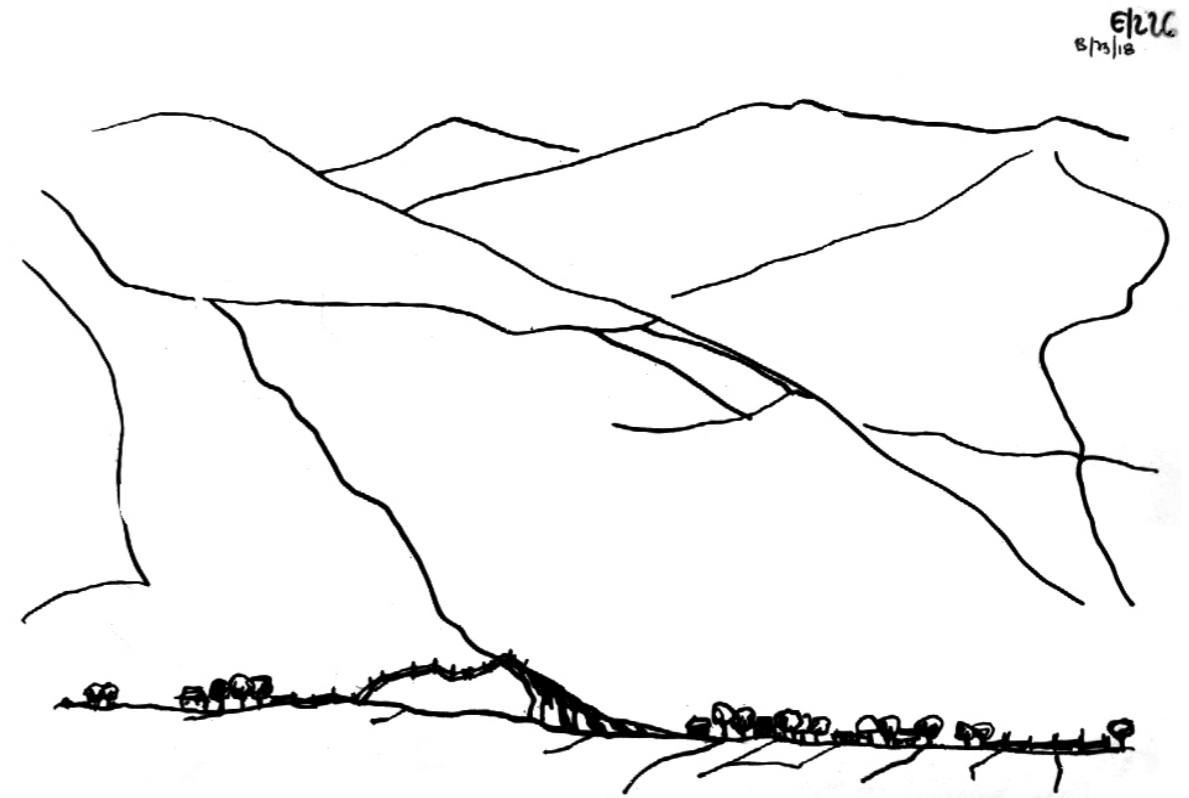
Jártuk a hegyvölgyeket, egyszer egy siratásra is betévedtünk. Sokan álldogáltak a ház előtt, a belső szobában is, senki nem kérdezte, kik vagyunk. Az ágyon felravatalozott fiatal férfiról időnként elhajtották a legyeket. Felesége siratóénekből megtudtuk, hogy nem tagadta meg férjétől a borocskát.

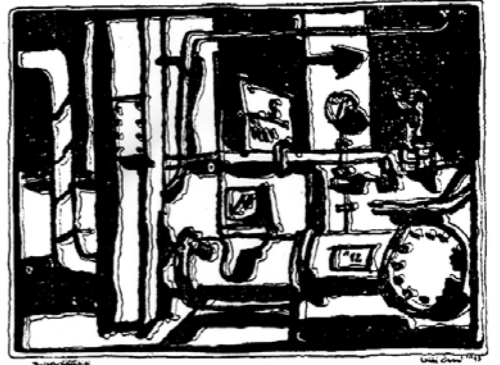
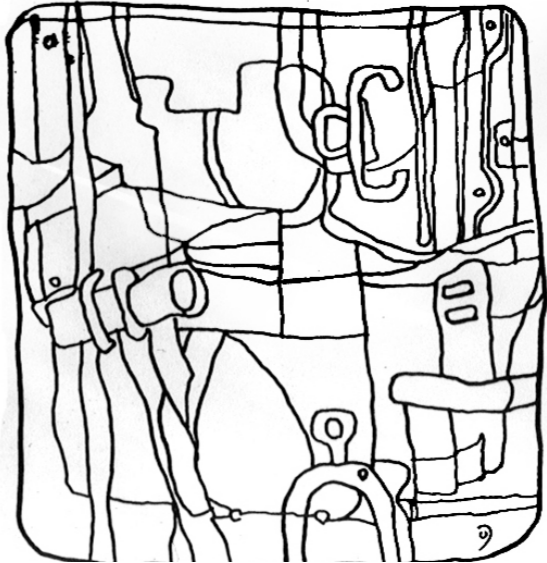
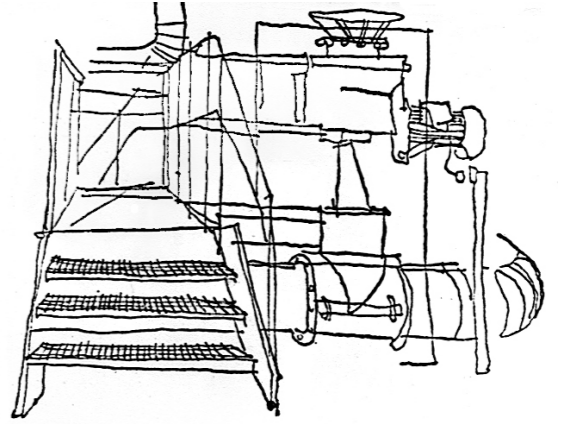
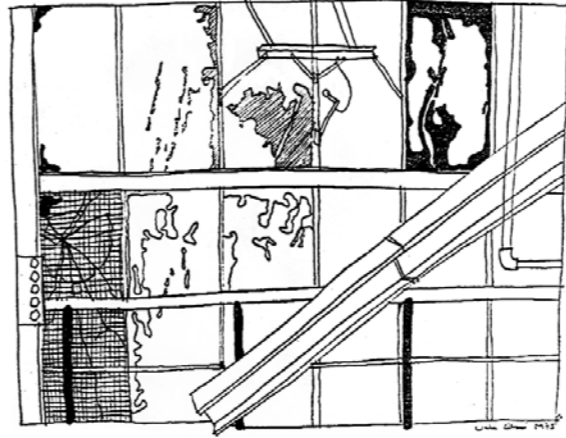
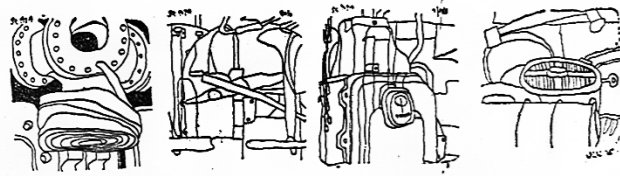
ERDÉLYI LAP II. | B/73/19

TUS PAPIR, 21 x 29,5 cm, ERDÉLY, 1973 › JAHODA MAJA TULAJDONA

Néhány évvel később Szütsöt is elvittem ide, illetve ő vitt zöld bogárhátújával.

GYERGYÓI DOMBOK | F/78/03

HEGEDŰSZÓLÓ | B/78/05

CERUZA, PAPIR, 59 x 48,3 cm, 1978 · A KECSKEMÉTI KÉPTÁR TULAJDONA

Úgy kezdődhettek ezek az Ingres-papír-rajzok, hogy '74-ben küldtek postán egy meghívást az Egri Akvarell Biennáléra. Volt úgy, hogy ezeket a kissé meghátrerezett ceruzarajzokat elfogadták akvarellnek. De inkább grafikakiállításokon szerepeltek. Idegenek, távoliak ma már nekem. A képet a Cifra Palota raktárából egy osztályvezető évekkal ezelőtt kikérte, irodájában lóg a megyei múzeumigazgatóságon.

Múzeumé, mégis látni.

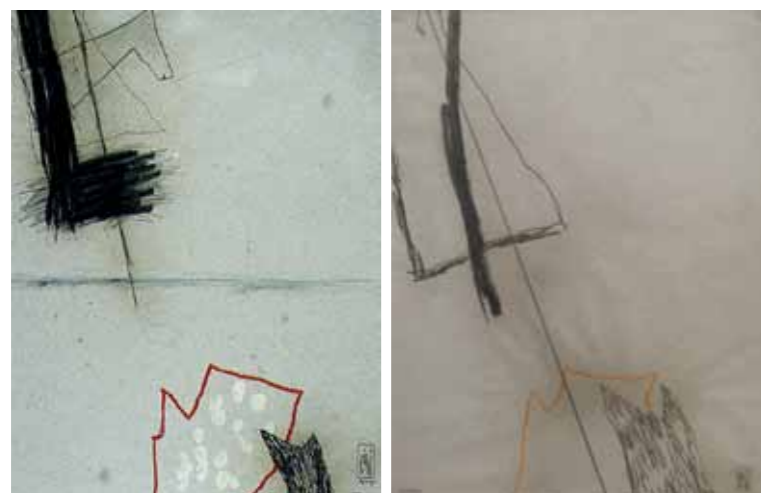
Egy alomból még:

SZERELEM ELŐTT | B/78/01

SZÍNES CERUZA, PAPIR, 65,5 x 51 cm, 1978-1987 · SZEPEŠ LÁSZLÓNÉ TULAJDONA

LEBBENŐ | B/78/02

SZÍNES CERUZA, PAPIR, 65,5 x 51 cm, 1978 · A KECSKEMÉTI KÉPTÁR TULAJDONA

ÚT AVIGNONBÓL | B/80/05

KOLLÁZS, PAPÍR, 16,3 x 12,6 cm, 1980 · A MAGYAR NEMZETI GALÉRIA TULAJDONA

A fene érti. Majd harminc év után nem emlékszem, hogy jött ez össze. Sokkal jobb munka, mint amelyet én ki tudnék találni. Nagyon idegen és nagyon szeretem, lehet, bőven értékén felül. Bár a Nemzeti Galéria kiválasztotta (két szatyorral vittem föl nekik). Nem tudom, mit jelent. Középen jobb szélén talán egy hajóorr. Nekem már akkor is tetszett, meg is festettem gondosan, olajjal, szolgálaián követve a mintát. Vagy másfél méteresben. Mit kínlódtam a millió kis elsápadó kötőjellel. Semmitmondó lett, kidobtam.

Nagylélegzetű világ. Ezt akkor is úgy gondoltam... kiderül a címadásból. Az az emlékezetes pillanat '70-ben, Avignonban, egy sötét templom mélyén. Azóta a város neve belső minősítő jel címadásaimnál.

MÁSVILÁG | B/80/53

KOLLÁZS, PAPÍR, 15 x 14,3 cm, KECSKEMÉT, 1980 › SZÜTS MIKLÓS ÉS VOJNICH ERZSÉBET TULAJDONA

Igen, ezek a fekete alapon indult kollázsok inkább tájak már, ha redukált formában is. Bármilyen vízszintes, az horizont is lehet. És gravitáció, ha megjelenik a függőleges. 1972 után '80-ban tértem vissza a kecskeméti Alkotóházba, március, egy hónap, a szomszéd műteremben aztán mindig Szüts. Miért szántam azt a hónapot kollázsra, nem értem; alig egy évvel műcsarnoki kiállításom előtt.

E műfaj nekem iszonyú nehéz. Hogy parttalanná ne váljon, szabály volt: három másodpercet szabad csak egy forma elhelyezésén gondolkodni. Annyit állhat a levegőben a csipesz papírdarabkával. Holott néhány milliméter ide vagy oda, és tökéletesen másról szól a történet. Miközben nem is tudom, merre út, merre szeretnék menni (mi hasonlít legjobban énra); a pillanatlátvány lök tovább. Paszpartuzni is kellett őket, befejezni a munkát. Keskeny fehér, szürke, többféle fekete papírcsík kerettek köröttük. Volt, amelyiken nyolc órát dolgoztam. Többet meg is festettem ezekből a munkákból. A papírváltozatok frissebbek.

MÁS VILÁG | A/80/14

OLAJ, FAROST, 110 x 90 cm, 1980 › TÓTH ATTILA DR. TULAJDONA

1985-ben ezt a munkát a Petőfi Csarnokban egy Experimental Art című kiállításon így szerepeltettem.

DIPTICHON | B/80/53/A

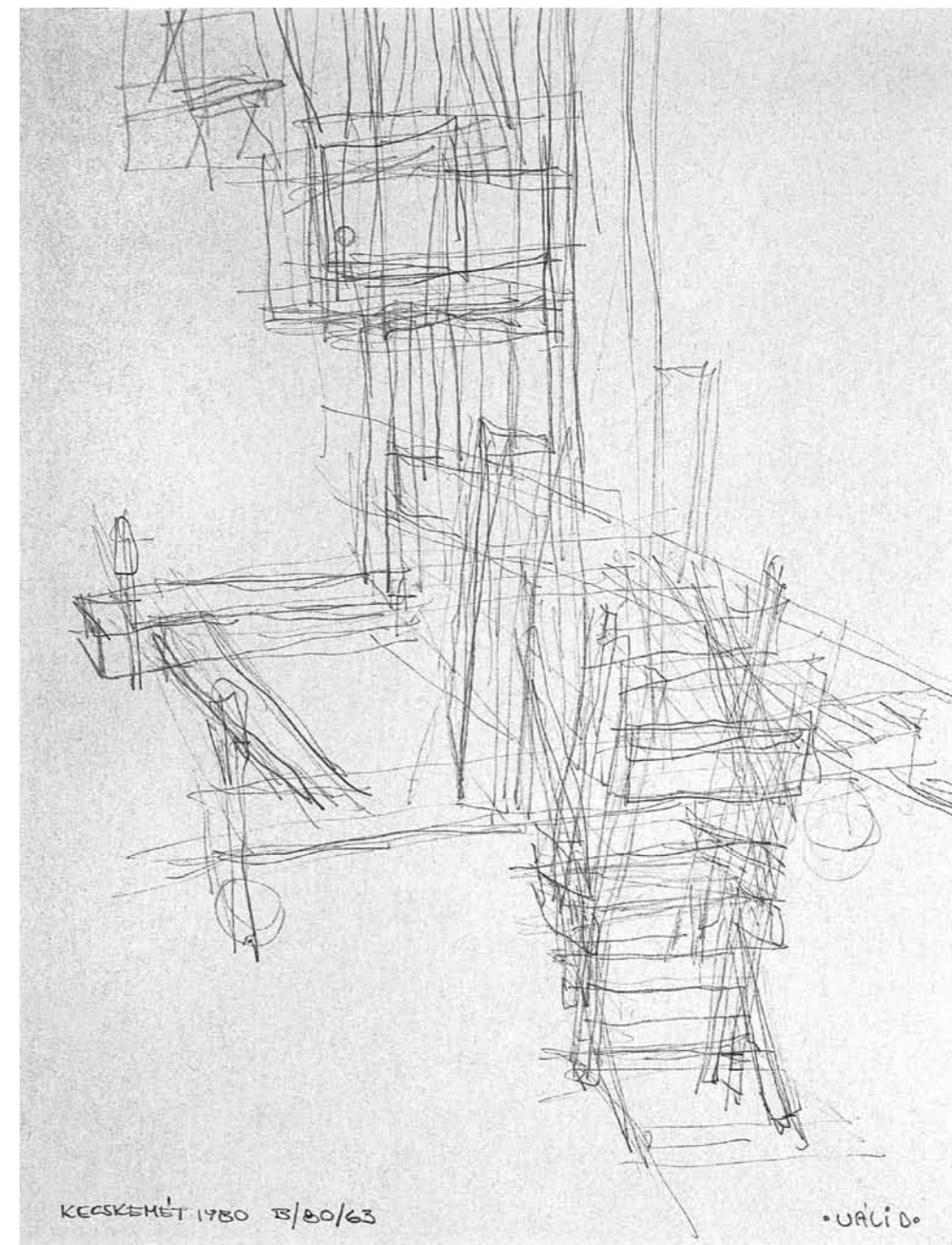

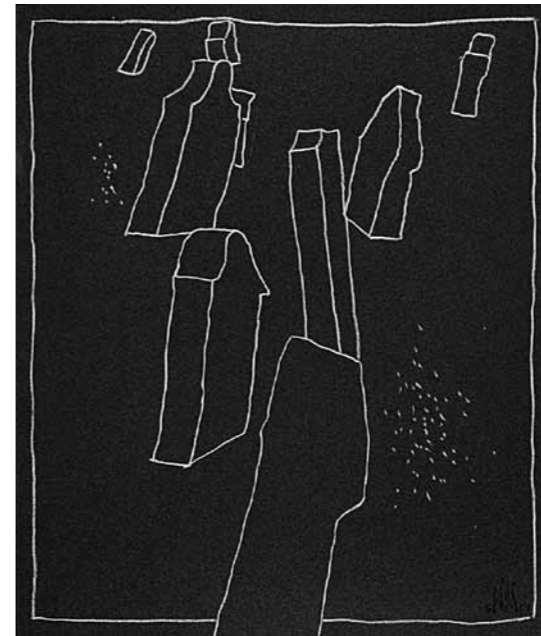
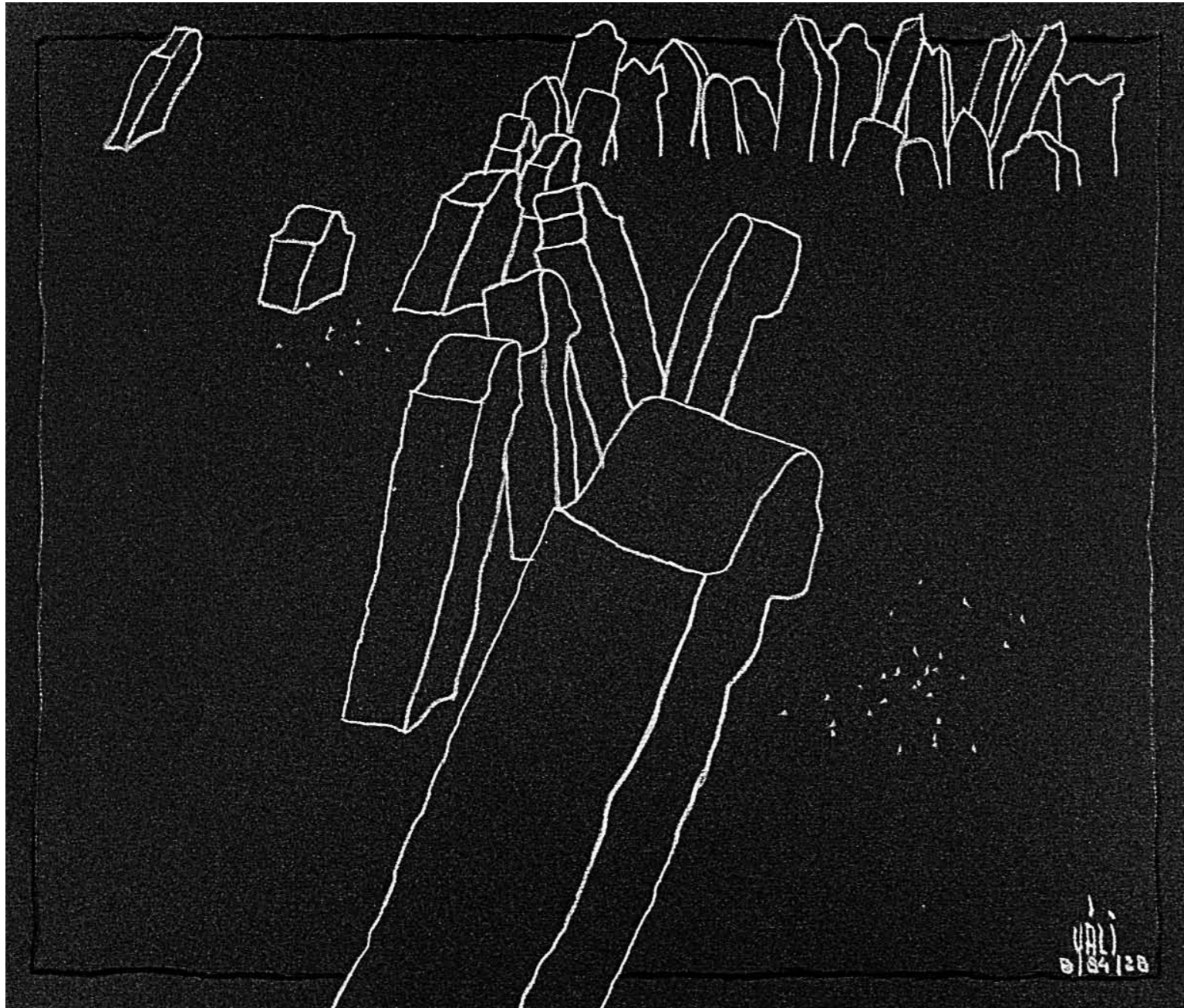
EXPERIMENTAL ART =
TAUTOLOGY
[KIVÉRTLETI MŰVÉSZET
= SZÓISMÉTLÉS]

FESTŐÁLLVÁNY II. | B/80/63

CERUZA, PAPIR, 23,2 x 17,5 cm, 1980 • KURTÁG GYÖRGY TULAJDONA

Húsz-harminc éve láttam egy kis Czóbel-rajzot a szentendrei Ferenczy Múzeum kiállításán, az emeleti folyosón, mindjárt a lépcsővel szemben. Örökre emlékezetes. Egyetlen x-lábú kerti pad, úgy emlékszem, nem is volt körötte semmi. És a rajz témája, hogy Czóbel nem tudta a padot lerajzolni. Kínlódó vonalak, rengeteg, kicsit jobbra, kicsit balra, nagyobbra, kisebbre. Megrendítő gyürkőzése önmagával, az anyaggal, a világgal. Gyönyörű volt. És persze huncutság, mert ezt ő is tudta.

RÉGI ZSIDÓ TEMETŐ | B/84/40

CERUZA, PAPIR, 35 x 30 cm, SZIGLIGET, 1984 · JEREMIÁS ÉVA ÉS MARÓTH MIKLÓS TULAJDONA

Szűtscesel, '80 tavaszán a szigligeti alkotóházban. Tudtuk, nagyon nem szeretik a festőket, bepizkolják a szobát. Így aztán Miklós méteres kollázsokat, húszasával vettük hozzá a vegyesboltban a technokol rapidot. Én délelőttre temetőfotóimat vittem, mintának, a délutánra 13–14. századi ferences irodalmat, a budai plébánostól.

Épp túl első temetős festményeimen. Az első rajzokat látván Miklós rám szólt, csináld színes papírra, komplettebb lesz. Azonnal föl Pestre, szürke Ingres-papírért. Vayer professzor, ottani szomszédom megjegyezte, *ezeket előkészületi munkáknak gondolom*. Meg voltam bántódva. Igaza volt.

Délutánonként Szent Bonaventura és a Fioretti; ritka tiszta napok voltak. Esténként hosszú-hosszú beszélgetések Szűtscesel. Egy svájci ismerőstől walkmant kaptam egyik képemért, az akkor még nagyon ritka dolog volt. Övemen hordtam, beszélgetéseink egy részét fölvettem. Miklós besegített legépelni. A naplómban/neten megvannak.

RÉGI ZSIDÓ TEMETŐ | B/84/42

CERUZA, PAPIR, 35 x 30 cm, SZIGLIGET, 1980 › A MAGYAR NEMZETI GALÉRIA TULAJDONA

A temetőrajzokból keveset; a *Zsidó temetők* könyvemben mind szerepel. Sajátos e kép kompozíciója. Középvonal mentén gyöngyként fölfűzött formák. Alul kehelyként két kinyíló vonallal két oldalról megtámasztva.

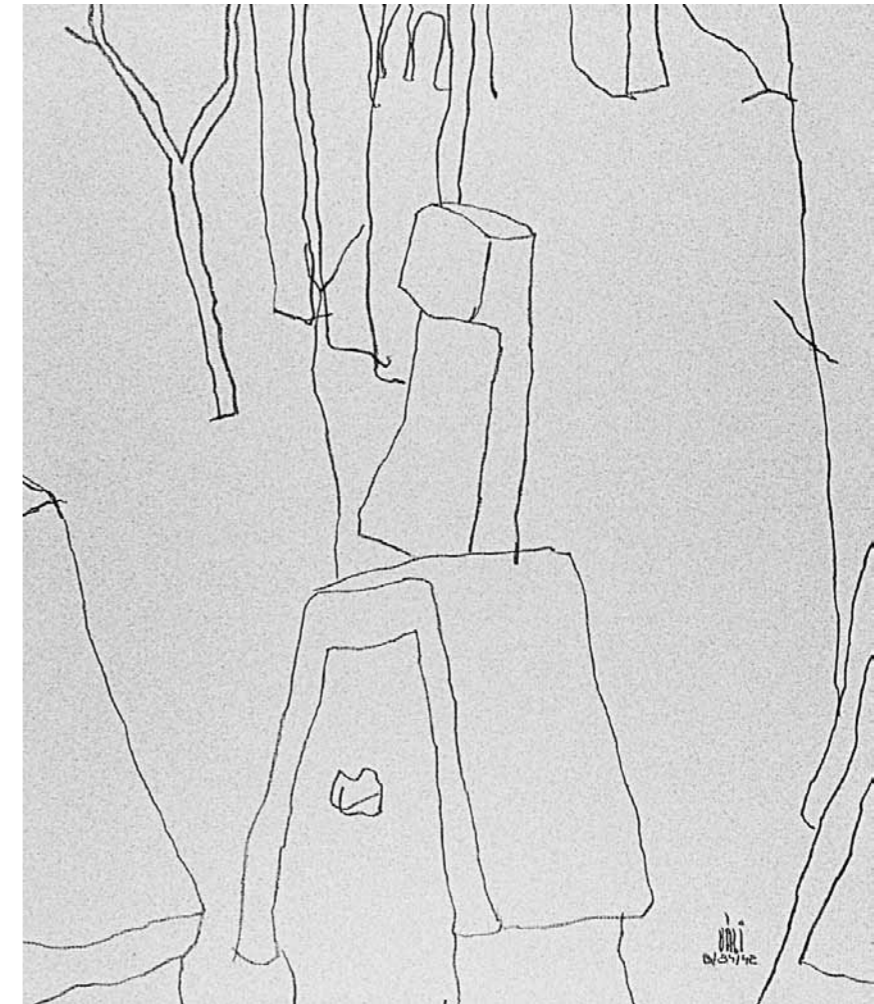
A vonalak karakteréről. 1970-ben, a berni Klee-múzeumban mesélték, hogy két amerikai egyetemista diáklány került hozzájuk többhónapos ösztöndíjjal. Hogy ők evvel foglalkoznak, és meg is próbálták a mester vonalvezetését utánozni. Nem sikerült. Szűts is megpróbálta egyszer az enyémet, kényszerhelyzetben, egy tipográfia-munka kapcsán. Lehetetlen feladat. A végén nevtünk.

Később, műtermes munkáimnál is előfordul ez a fölfűzős szerkesztés. Szűtsessel ezt Réber-effektusnak nevezzük, az ő gyerekkönyv-illusztrációiban folytatódik a kislány lába a kerítésben, ami szakmailag abszurdum, de nála nagyszerű.

Egy hasonló felépítésű kép:

HOMOK MŰTEREM | B/97/02

OLAJLAVÍROZOTT CERUZA, FAROST, 60 x 60 cm, 1997 › A NEMETHCOLLECTION TULAJDONA

RÉGI ZSIDÓ TEMETŐ - LILA FOLTAL | B/86/27

CERUZA, OLAJPASZTELL, PAPIR, 30 x 35 cm, BUDAPEST, 1986 · WESSELY ANNA TULAJDONA

Az Ingres-papír világossárgája. Az érdekelt leginkább, hogyan tudnék ebben a mezőben egy szúzies kék foltot úgy elhelyezni, hogy néhány kiegészítő színnel körülvéve természetes, de fontos legyen. Ahogy gyűrűben az ékkő.

RÉGI ZSIDÓ TEMETŐ - MÁSIK VILÁG I B/86/13/4

HIDEGTŰ, VEGYES TECHNIKA, PAPÍR, 20 x 27 cm, MÁTRAALMÁS, 1986 · JÁVOR ESZTER TULAJDONA

1986-ban a salgótarjáni múzeum meghívott nyári mátraalmási művésztalálkozóra. Ott először volt alkalmam kipróbálni a hidegtű technikát. Zsidótemető-sorozat készült. Részlet Tóth Elemér interjújából (Nógrád c. lap, 1986. 7. 16.):

–Mi keltette föl az érdeklődését a téma iránt?

–Véletlenül olyan helyzetbe kerültem tíz éve, hogy két-három esztendeig fotózásból éltem meg. A Népművészeti Intézetnek készítettem szociofotókat. Munkavezetőm, dr. S. Nagy Katalin művészettörténész irányította figyelmemet az eddig még kevésbé feltárt régi zsidó temetői művészetre, amelyet a művészettörténeti kutatás is elhanyagolt, jóllehet, miként más felekezetek régi temetői is, e sírkertek sem csupán vallástörténeti, hanem etnográfiai és igen jelentős művelődéstörténeti emlékeket is őriznek. Hamarosan 53 temetőből álló fényképtárcám lett. Ez fektetve évtizedekig.

–Mit jelent a művész számára a régi zsidó temető?

–Először is benne van a zsidó-keresztény kultúra igen sok ősi eleme. Ezenkívül olyan értékű plasztikai kincs, művészeti minőséget őriz, amelyből jó néhányat nyugodtan odatehetnénk bármely nagy múzeum akkád vagy asszír-babiloni plasztikája mellé. Benne van természetesen a halál problematikája, ami a művészetnek mindig egyik alapkérdése volt. Benne van a csend, ami mindig nagyon érdekelt. Olyan térélményeket kínál, amelyek szinte enteriőrökkel érnek föl... (A tartalom hiteles, mondataimat szörnyen átfogalmazta.)

RÉGI ZSIDÓ TEMETŐ - ÜNNEP | B/86/20/02

HIDEGTŰ, VEGYES TECHNIKA, PAPÍR, 20 x 20 cm, MÁTRAALMÁS, 1986 > A SZENTENDREI FERENCZY MÚZEUM TULAJDONA

1954. április elsején, 12 évesen fedeztem fel a rendet. Etus néniék, mindenesüknék – tréfaként – iskolába indulás előtt rendbe raktam a szobámat. Másnap rádupláztam. És azóta egész életemben, reggeltől estig. A táblázatokat is ezért kedvelem, biztonság. Másoknál is nehezen tolerálom a rendetlenségeket, szenvedek tőle, például szegény húgom ilyen. Pedig apáca: tartós fegyelmeztetlenség kizárva.

A zsidó temetőkkel való foglalkozásom ősmintája ez az abaújszántói látvány volt, lefotóztam. Lenyűgöz ez az őskáosz, de képnél egyszerűbb rendek felé hajlok.

ABAÚJSZÁNTÓ | F/83/41/03

Megkértek, nyitnám meg a múzeumban tartandó zárókiállításunkat.

86. 7.

C.01680

A mátraalmási művésztelep zárókiállításán mondott megnyitóbeszédemből (Salgótarjáni Múzeum) Salgótarján, vagy mondjam ki rendesen: Sálgóótarján, meghívott minket egy hónapra. Köszönjük. A múzeum jó formáját találta ezzel a mecenálásnak. Pedig okosan beleavatkozni a művészek életébe nem is olyan könnyű. Frankfurti állatkerti kísérlet, hogy a majmoknak ecsetet adtak. Élvezettel mázoltak. Egy idő után aztán megértették velük, hogy a kész rajzért banánt kapnak. Az állatok elkezdtek egyre gyorsabban dolgozni, végül egy-két vonás után nyújtották a művet. Az Egyesült Államokban egy mecénás művésztelepet létesített. Tudta, hogy a művészek gyakran nem szeretik egymás szagát, ezért a lakásokat egymástól jó messzire, egy erdő közepébe telepítette. A vendéglátás ingyenesre volt meghirdetve. Senki nem jelentkezett. Hódmezővásárhely mecenálással tönkretett egy nagynak induló festőt. (...)

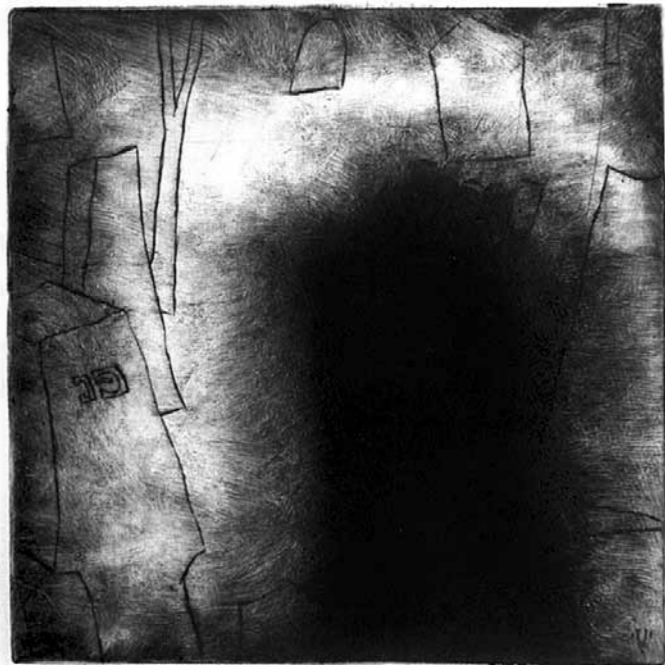
Hát végül is hogyan kell mecenálni?

Nem tudom. Például, ahogy most Salgótarján tette. Talán egyszerűen szeretni kell a művészeket.

A szeretet persze nem érzélem, hanem okos munka. Mátraalmáson sokan foglalkoznak gombagyűjtéssel. Az ehető gombákat leszedik, a mérgező gombát pedig fölűgják, nehogy valaki fölszedje. Ez: élő szeretet.

(Ez az utolsó bekezdés szerkesztőm, B. R. szerint úgy, ahogy van, hülyeség.)

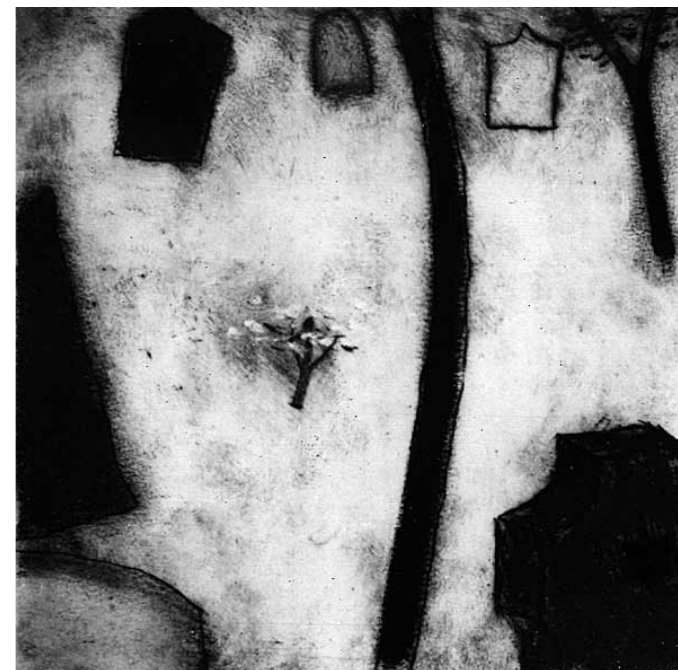

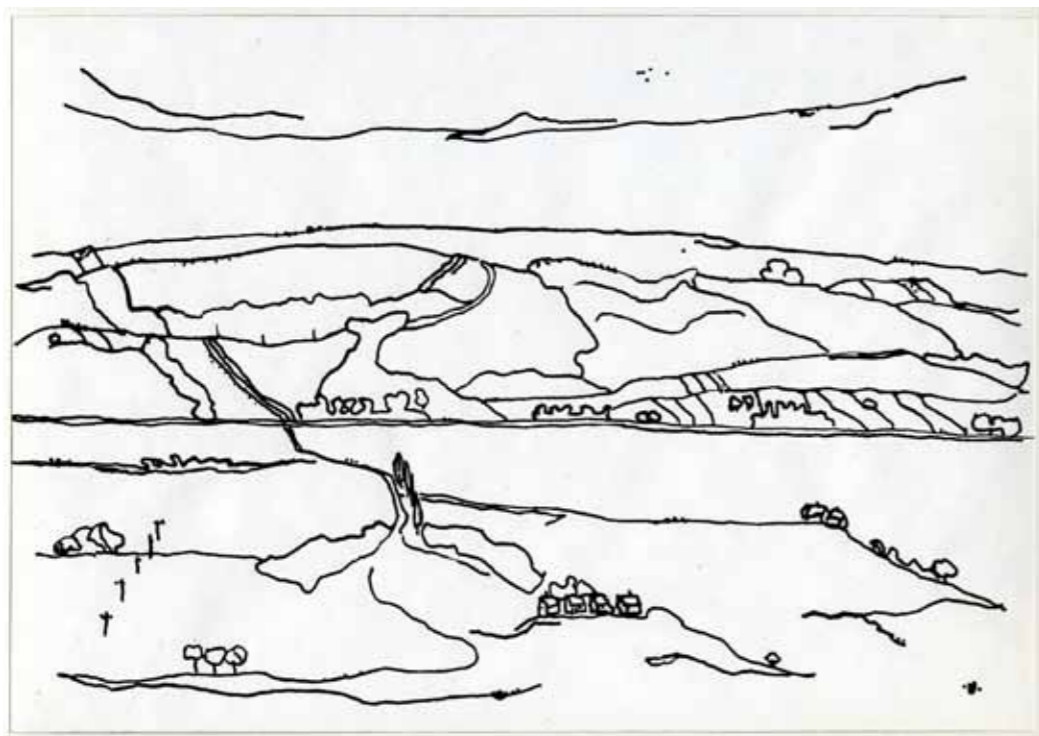

B|06/20/12 E.A. IX/XV (BEZKUPC + LAUROZAT) UNLI D. 06

B|06|10/4 E.A. III/XV (HIDEGTŐ + LAÓFÖZÉS) UNLI D. 06

PANNONHALMA - DOMBOK I B/87/02

TUS, PÁPÍR, 21 x 29,6 cm, PANNONHALMA, 1987 · SOMOGYI GYÖRGY TULAJDONA

1987 nyarán Fioretti imaközösségünkkel egyhetes lelkigyakorlat a főmonostorban. Akkor szereztem a drága barátot, fráter Anzelmet. Még fiatal ember volt; szerzetesi megfontolásból nagyon csúnya, feketekeretes szemüveget hordott. Rákérdeztem, neveltünk. Rendben lenne ez a lap, van neki keze-feje-lába, sok ilyet lehet csinálni, kettő biztosan sikerül. Ezek miatt nem szeretem én ezt az egész rajzoldgot. Saját munkáim hol Mednyánszky, hol Barcsay, mint itt is, hol Csomay, hol Vajda rajzmodorára emlékeztetnek. Engem. Fiam nem így látja, ezért bíztatott erre a könyvre, mondván: nem annyira tág ez a spektrum, mint vélem. Nem tudom.

DEBRECENI KERESZTÚT I B/89/08

TUS, ÚJSÁGPAPÍR, FAROST, 30 x 30 cm, 1989 · A MIASSZONYUNK ISKOLANŐVÉREK TULAJDONA (KAROLINA ISKOLA, SZEGED)

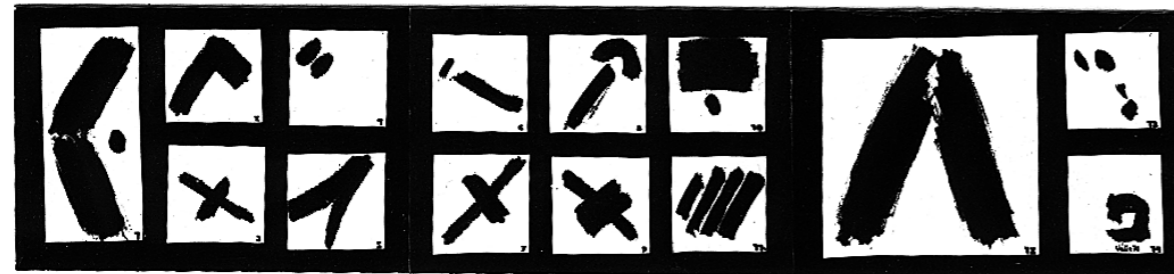
1989-ben egy Ausztráliából kapott levél nyomán vettem elő ezt a régi témámat. Nyugtalan életű ferences gyóntatóm és barátom kért Adelaide-be, ottani plébániájára postán egy keresztutat. Elővettem az 1970-es rajzokat, belekezdtem, több változat készült. Útközben jött az ötlet, az újságpapír áthallása a kétezer éves történehez. A mai politikai gyilkosságok, gyűlölségek, a napi szemét. Először csak valami kellemetlenül durva felületű papírra gondoltam, barna cipődobozfenék, ilyesmi.

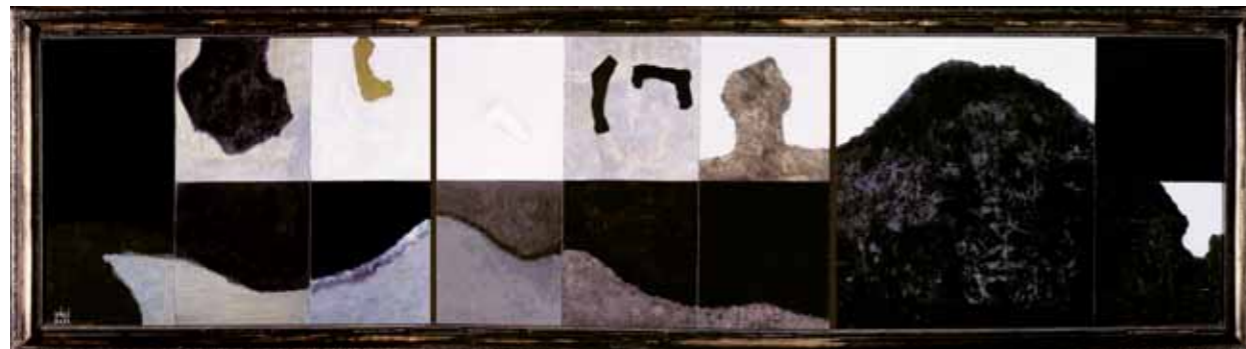
Igen, a téma rég foglalkoztatott. 1970-ben Vence-ből hoztam az alanti Matisse-reprót (lásd a következő oldalon), eltettem a C. naplóba, amit erről gondoltam, alá van írva. Hazajövet aztán megcsináltam a B/70/13-as keresztutat, hozzá több szövegváltozatot. Később többször meg is festettem.

Ez a '70-esek közül a megmaradt változat:

KERESZTÚT III. I B/70/13

TUS, PAPÍR, 70 x 300 cm, 1970 · LAPPANG

NAGY KERESZTÚT I A/71/10

OLAJ, FAROST, 80 x 360 cm, KECSKEMÉT, 1971 • A PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM TULAJDONA

Sokat foglalkoztam a stációk értelmezésével, megnevezésével.

Itt a munkásbiblia-hangvételű változat.

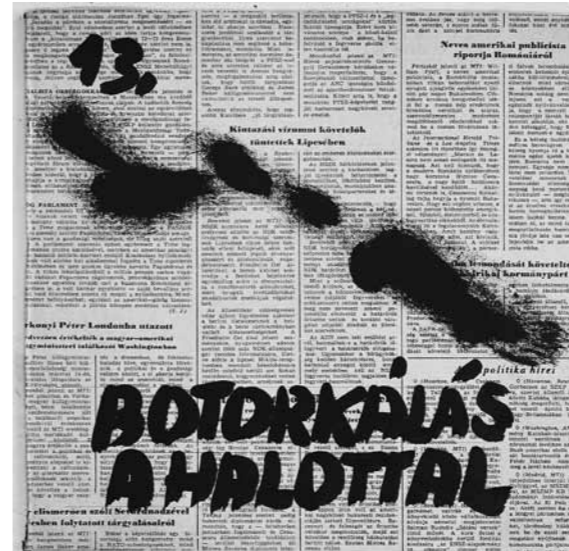
1. halálra ítélik / most bezzeg hallgat a nagyokos!
2. fölveszi a terhet / nem érdekel, ő akarta, csinálja
3. először esik el / persze, most nem megy neki
4. anyuskám! fiacskám! / mutterjának se lehet farsang
5. simon segít / átmeneti megoldást javasoltunk
6. veronika / ...és az a kis csaj mellállt!
7. másodszer esik el / megint selejt?!
8. [síró] asszonyok / ... még ő magyaráz! ..
9. harmadszor / tán abbahagyja magától...
10. ruhátlanul / nyilvánosság előtt szóbahoztuk
11. felszögelik / jól beolvastunk neki...
12. halál és győzelem / kinyírtuk
13. botorkálás a halottal / haverjai épp csak pislogni mertek...
14. sírbatétel / ez itt nem játssza többé a nagyokost!

MATISSE KERESZTÚTJA

És a Debreceni keresztút a következő oldalakon.

FIRKA MŰTEREM | B/89/11

CERUZA, PAPIR, 16,2 x 22,6 cm, 1989 · A FŐVÁROSI KÉPTÁR (KISCELLI MŰZEUM) TULAJDONA

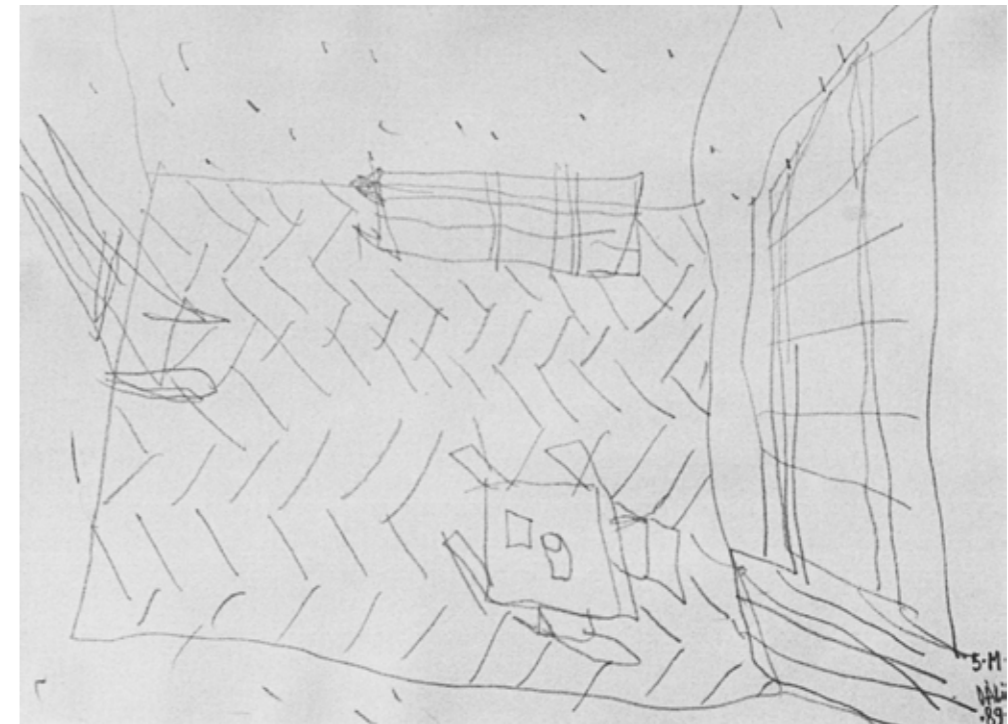
1987 őszén került vászonra (farost) első műtermet ábrázoló képem. E témában készült első rajzaim képvázlatok. Két év után jutottam a gondolathoz, hogy a látvány felülnézetből érdekes lehet. Építészhallgatóként szokott ábrázolási mód, hozzávetőlegesen a centrálperspektíva szabályai szerint.

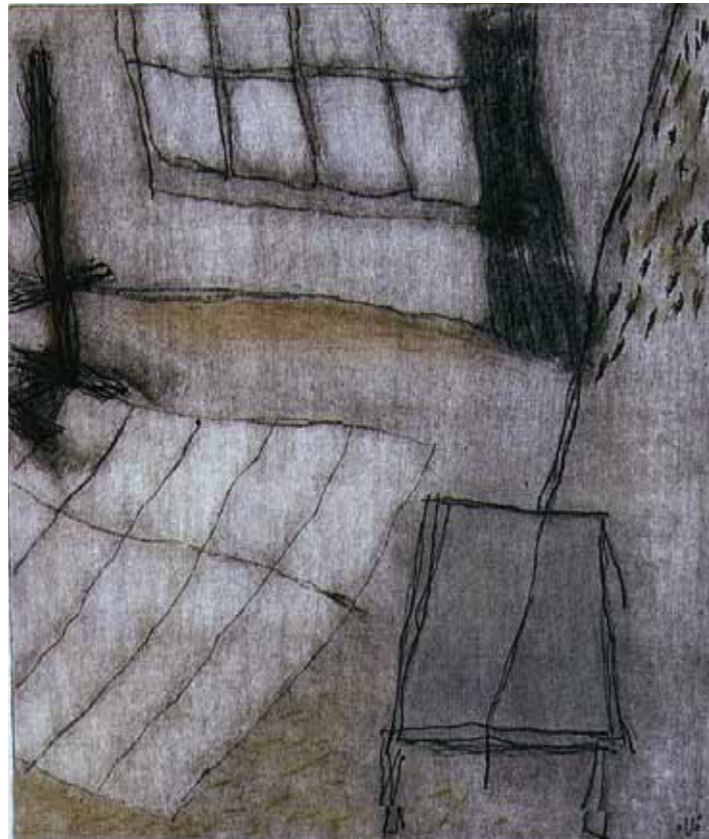
A felületet majd' betöltő négyzet, négyszögféle vissza-visszatérő elem, mostanában (2009) mint hatalmas üres kép foltja állványon, a szoba közepén.

Kevesebb eszközzel (bútorral) hasonló nézőpontból, olajfestéssel. Szüts barátom bíztat, minél nagyobb egy kép, annál kevesebb részletforma legyen. Nálam igaz, Vermeernél nem.

MŰTEREM A MARGIT KÖRÚTON | A/90/33

OLAJ, FAROST, 100 x 100 cm, 1990 · A GYŐRI VÁROSI MŰVÉSZETI MŰZEUM TULAJDONA

MŰTEREM LEBBENŐ FÜGGÖNNYEL VIII. | B/89/35/10

HIDEGTŰ, VEGYES TECHNIKA, PAPIR, 29,7 x 24,6 cm, MÁTRAALMÁS, 1989 > A FŐVÁROSI KÉPTÁR (KISCELLI MŰZEUM) TULAJDONA

1989 nyara, Mátraalmás, a salgótarjáni múzeum meghívásos művésztelepe. Három év után ismét itt, bekéredzkedtem. Berendezett grafikaműhely, szaksegítség. A fiamat is vittem; hétéves, saját munkaasztala volt. A művészvendégeknek kétszemélyes faházak a hatalmas kertben. Hidegtű technikához életemben kétszer itt jutottam, nem állítom, hogy szakszerűen kezeltem. Egy-egy lemezről most is több levonat, így felelőtlen próbálgatáslehetőség ugyanazt többféle színbe öltöztetni. A kezelt rézlemezt nem tudtam (lusta voltam) szakszerűen tisztára törölgetni, mielőtt átforgatom a présben, úgyhogy a nyomatok kedves-harmatos alapszínt kaptak. Azokra már csak egy-egy színfolt kellett; olajpasztell krétával, színes ceruzával. Húzódoztam a feladattól, hogy ismét én nyissam meg a zárókiállítást, sok munka. Végül megegyeztünk, megnyitom, a Múzeum pedig beletárolja Mikica rézmetszetét. Vakarták a fejüket, végül a drága Domonkos igazgatóhelyettes fölnevetett: *lehet, hogy ötven év múlva azt mondják, már az apja is festett...* Most, húsz év után kértem s meg is kaptam a repróját, e-mailben, 4 megabájt. Ránézve Miki tünődve megjegyezte, MA SE IGEN AKAROK MÁST.

MIKI MONOTÍPIÁT KÉSZÍT | F/89/11

VÁLI MIKLÓS: HÁZ-FELHŐ

RÉZMETSZET ÉS MONOTÍPIA, PAPIR, 9,7 x 19,7 cm, MÁTRAALMÁS, 1989 > A SALGÓTARJÁNI NÓGRÁD MŰZEUM TULAJDONA (REPRÓ: F/2009/070)

89. 7. 18. FÁJL: HTML/SALGOTAR.HTM C.02010

SALGÓTARJÁN, MÁTRAALMÁSI MŰVÉSZTELEP ZÁRÓKIÁLLÍTÁS, MEGNYITÓBESZÉDEMBŐL:

...A művészet, az sok mindenre való. Az emberiségnek egy olyan ősi és csodálatos találmánya, mint például a házasság intézménye. Van, kikezdzhető és elpusztíthatatlan. Ilyen a művészet dolga is. Az utolsó kérdés mindig az, hogy miért élek. A közbenső kérdések olyanok, hogy mire való a szenvedés, a másik ember, mit kezdjek a halállal. A művészet ezekre a kérdésekre is tud továbbgondolkodást segítő feleletet. (...)

Van még egy kedvenc hasonlatom a művészlétről. Mi a háborúban az előrsnek a szerepe? Az, hogy a hadsereg számára megkeresik a lehetséges utakat. Nem lehet megnyerni egy háborút úgy, hogy egy veszélyes helyre az egész hadsereggel nekiindulni. Ezért előreküldenek néhány képzett, önkéntes vállalkozót, aki előremászik, és kukucskál: erre lehet-, arra viszont nem lehet menni. Ha aknára lép, a hadseregnek így is szolgál, mert megtudják, hogy arra ne. A művész is valahogy ilyen. Előremegy, körülnéz. Általában nem közösségi érzületű ember, mégis a közösségért dolgozik. És akkor szolgál igazán, ha távol van a többiektől...

PIROS RAJZ A MŰTEREMRŐL I B/89/39

OLAJPASZTELL, PAPÍR, 30 x 30 cm, BUDAPEST, 1989 · VÉGH ANDRÁS TULAJDONA

Valami remek érdes akvarellpapírt kaptam ajándékba. Sokáig feküdt mappában. Aztán ez a harminc centis olajpasztell-széria. Szerencsésen fölgazdagítja a látványt, hogy a kréta a papír mélyedésén átugrik, ettől vibrál az egész felület. Olajképnél is megoldandó feladat egy üres foltot gazdaggá tenni. Nem véletlen, hogy gyakran látni engedem az alapozásom rücskös, textúrás felületét. Úgy lehet elképzelni a különbséget, szoktam mondani, hogy a foltot takard le egy ugyanolyan színű színes papírral. Ugye, hogy megdöglik az egész. A felületgazdagítás fontos eszköz, arasznyi méretben végtelen, messzi táj.

MŰTEREM AVIGNONBAN I A/88/19

OLAJ, FAROST, 100 x 100 cm, KECSKEMÉT - BUDAPEST, 1988-1990 · VÁMOS TIBOR TULAJDONA

KOLDUS KERESZTÚT | B/89/44/1-14

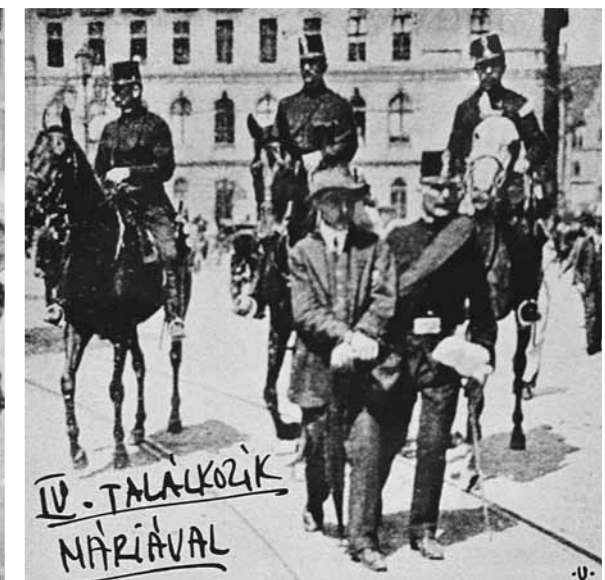
FOTÓMONTÁZS, TUS, FOTÓPAPÍR, 14 DB, 13 x 13 cm, 1989 · A MAGYAR NEMZETI GALÉRIA TULAJDONA

Nem tudatosult, de az 1988-as ausztrál keresztútfelkérés közben és utána hónapokig tűnődtem egy fényképes változaton is. Hogy fotók a National Geographicből. Éhező néger kisfiú, hegyi ösvényen batyut cipelő néni. De ez valahogy olyan *népfrontos* lenne. Hanem kimenni a Fény utcai piacra, hetekig, törődött arcokat fotózni. De nem ismerem eléggé ezt a technikát, és legalább 30 dines film, 500-as teleobjektív kellene hozzá. A *hetekig-hez* pedig nem lenne türelmem.

Aztán egy ötlet, és meglett. Telefonok, protekció, engedély. Föl a Várba, az akkori nagyszerűen gondos Munkásmozgalmi Múzeumba, hogy szociofotókat szeretnék válogatni a harmincas évekből. Dobozokban és borítékokban sok száz fotó előttem az asztalon. Belenéztem, és fölmértem a helyzetet: ez néhány heti munka. Vagy egyetlen délelőtt. Az utóbbi, persze, és lehet, hogy ettől sikerült. A legtöbb keresztút formailag unalmas, megnézed az első három stációt, a többit ki tudod találni. Itt – a válogatási iram miatt is – meglehetősen eltérő a témamegközelítés hullámhossza, absztrakciós szintje. Simon csakugyan segít, a cipőtisztító kisfiú: hasonlat, a hajnali hidegfényű utca csak távoli hangulati utalás, nem sírba tétel.

Nagyítógépem állványát vittem magammal, sportzsákban. A Várban nagyon szélesek az ablakpárkányok. Ott az állványra a fotógépet, jó minőségű reprot, haza, be a 2x1 méteres laboromba, estére lenagyítva, keretben, falra. Akkor Kata egy vendége búcsúzóban beköszönt a műterembe, aha, fotókiállítás lesz? Észbe kaptam, rögtön eltéptem az egészet, azonos méret és azonos formátum kell a 14 állomásnak, lássék, hogy összetartoznak. Másnap meglett az is. Mozgalmas lett a széria élete, utóélete is. A következő hónapban beadtam a Múcsarnokba, a Téli Tárlatra (Istenem, még voltak magyar kiállítások) onnét meg is vette a minisztérium a Nemzeti Galéria számára, 150 ezret kértem érte, ötezret lealkudtak. Egy angol barátnőnk nagyon gondosan lefordította a stációelnevezéseimet, és megcsináltam az angol változatot. Levelem, hogy ezt vegyék meg, vagy fogadják ajándéknak, és adja a püspöki kar az idelátogató pápának. Levelem a mellékelt leporellóval hónapokig feküdt püspöki íróasztalokban válasz nélkül. Végül mást gondoltam, a Magyar Karizmatikusok vezetősége írt egy üdvözlő- és ajándékozóllevelet a pápának. Csináltattam egy dobozt hozzá, és leadtam a Pápalátogatási Hivatalnak. Vagy két év után érdeklődtem Vatikánál. Ők erről nem tudnak. Aztán megkérték a pesti Pápai Nunciatúrát, nézzenek már utána. Súgtam nekik, melyik püspöknél érdeklődjenek. Sehol semmi. Be a Papnövelde irdatlan könyvtárába, ahol leadtam anno, hogy körülnéznék, ugyanis én megismerném a dobozt – nem mosolyogtak rám. Nem volt ott. Később egy telefon, megtalálták Esztergomban, az érsekségen, egy raktárszobában. Vittem a dobozt a Nunciatúrára, küldenék a Vatikánba. Hogy ők ilyenekkel nem foglalkoznak, talán adjam postára. Akkor elvittem a dobozt a ferencvárosi Teréz-nővérekhez. Ötven koldus a járdán, rendezett, néma sorállás a kapu előtt a napi ebédért. Előkerítették a házfőnöknőt, 25 év körüli, hindu nő. Tört magyarsággal egyetlen mondat: *ilyesmivel mi nem foglalkozunk*. Ahogy körülnéztem, megértettem; az udvari Mária-kép előtt konzervdobozban pár szál virágocska, semmi más. Kinek ajándékozom, aki elfogadja, lehetőleg sokan lássák, inkább fiatalok, és persze tudjanak angolul. Így kapta a Nádor utcai Közép-Európai Egyetem, a földszinti aulába került, néhány éve még láttam ott. Csak kérték, fogalmazzak hozzá egy magyarázatot; ott lóg mellette a falon. Megírása közben telefon a ferences kolostorba, ugye, Szent Ferenc ötlete az egész?!

Később mégis sikerült a pápának ajándékoznunk valamit, egy Melocco-Krisztust, de ez már egy másik történet.

SÖTÉT MŰTEREM I B/90/10

CERUZA, OLAJLAVÍROZÁS, FAROST, 50 x 50 cm, BUDAPEST, 1990 › A SALGÓTARJÁNI NÓGRÁD MŰZEUM TULAJDONA

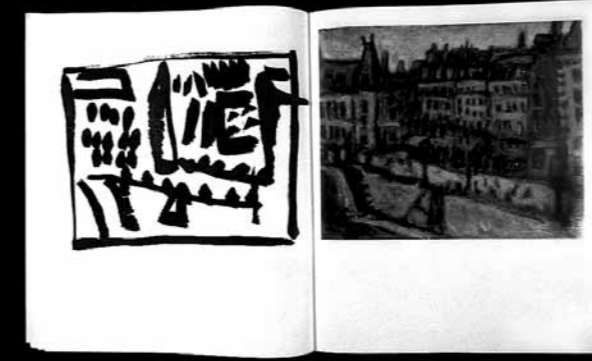
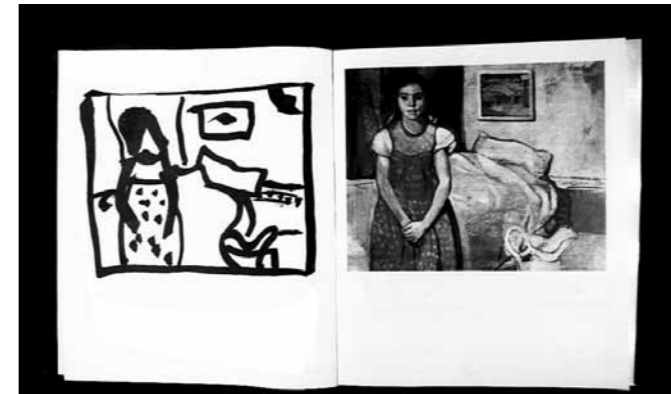
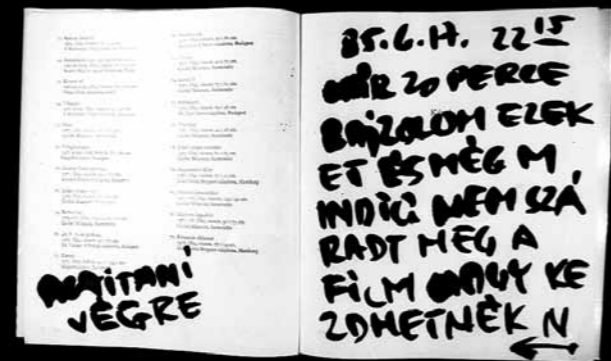
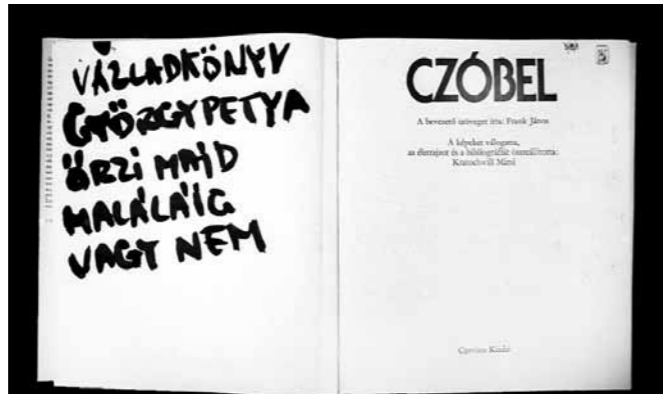
Három egymással beszélő forma egy felületen. Színpadias, netán drámai, talán a szónak nem is rossz értelmében. Annyit emlegetik, tán igaz is, hogy nem múlik el, építész is voltam. A zárt, félzárt enteriőrök mindig vonzottak. Gimnazista osztályommal vittek el Sopronba (1958), láttam a Stornóházat. Azóta se. Megfogott és elbűvölt az átrium-udvar. A Főiskolán negyedik évben ezért terveztem a Szemlőhegyi barlang fölötti turistaházba belső udvart, teljesen fölöslegesen. Később a zsidó temetőkövek közötti intim zugok, terek.

Akartam volna mondani: ezt a rajzot sikerült is megfesteni, jól. De a kép a korábbi. Két bőrt egy rókáról. Igaz, ma is így. Gyakran egyetlen kompozíciót próbálgatok, variálok a művésztelepek munkahónapjaiban.

MŰTEREM ÜRES KERETTEL I A/90/04

OLAJ, FAROST, 100 x 100 cm, KECSKEMÉT, 1990 › A FŐVÁROSI KÉPTÁR (KISCELLI MŰZEUM) TULAJDONA

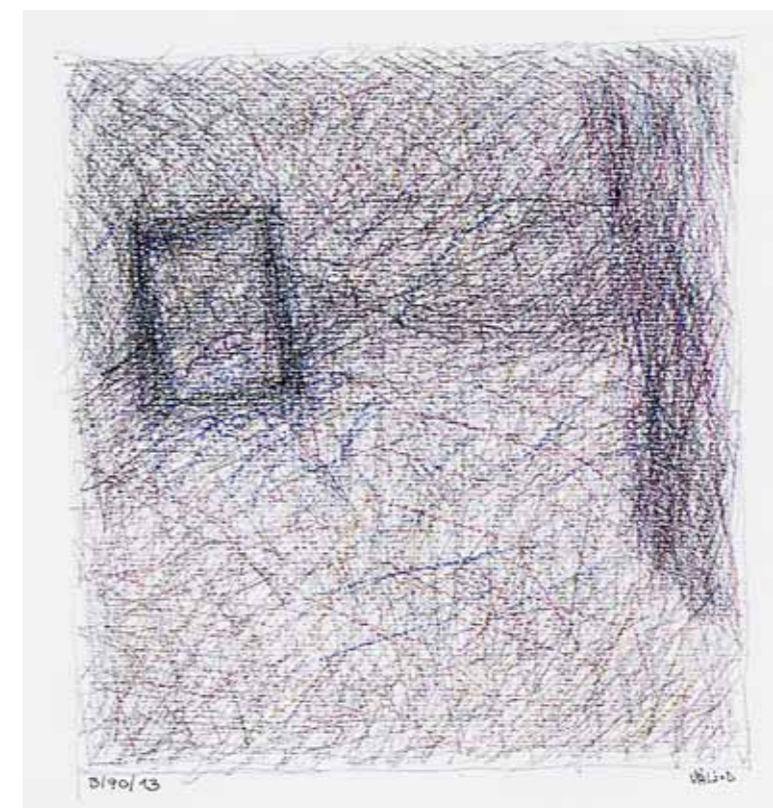

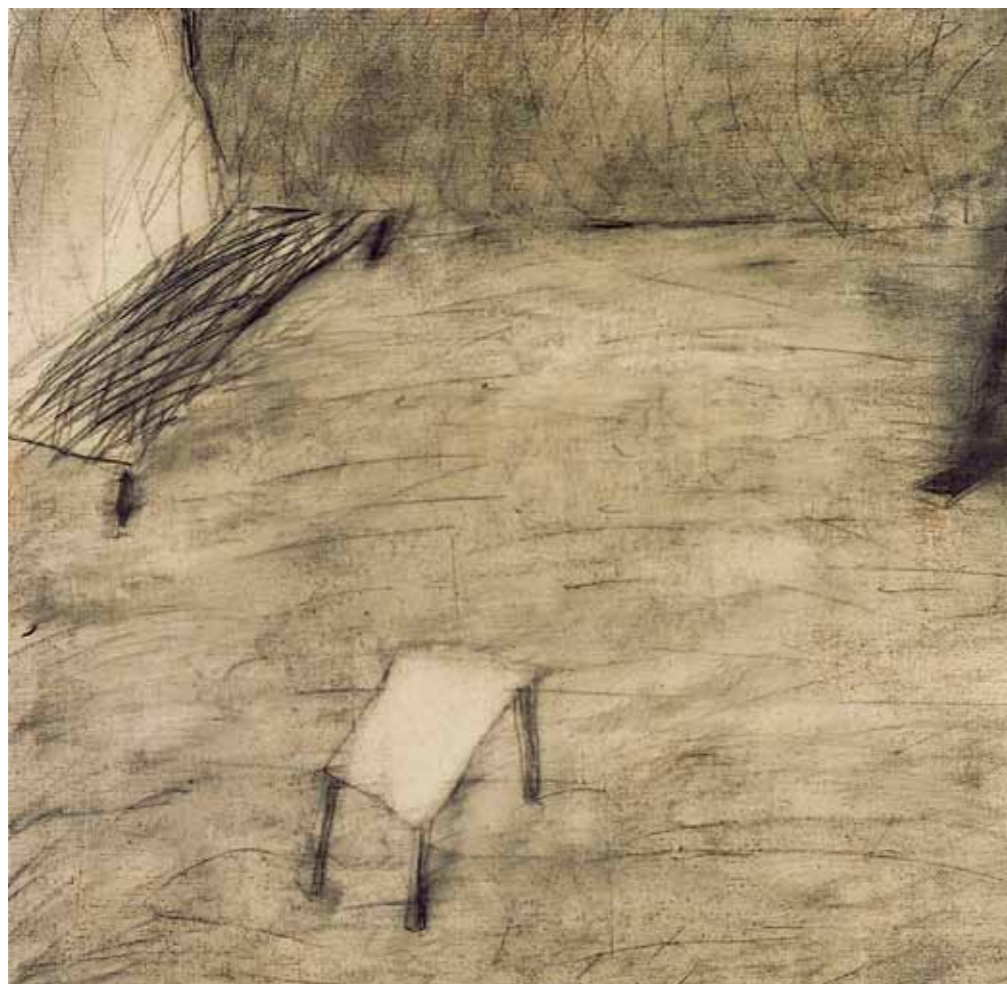

MŰTEREM HÉDERVÁRON III. | B/90/13

CERUZA, PAPIR, 19,9 x 19,5 cm, HÉDERVÁR, 1990 · NÁDAS PÉTER TULAJDONA

Hédervári kastély, 1990-ben még frissen átalakított főúri alkotóház. Lila kárpitok. Családdal voltunk, Zsófi kutyája gondnoki rendeletre Trabantunkban éjszakázott. Mikica a nagyokkal focizott. Esténként Szütsöt (ő is családdal) az egész ház körülülte, mondták, nagyszerű társasági játékokat talált ki. Én a naplómat gépeltem.
Meg néhány rajz, hogy embernek érezzem magam.
Nyaralásügyben tehetségtelen.

LAVÍROZOTT MŰTEREM | B/90/22

CERUZA, OLAJLAVÍROZÁS, FAROST, 60 x 60 cm, BUDAPEST, 1990 · A NEMETHCOLLECTION TULAJDONA

A témát a szélekre centrifugálni, ez mindig foglalkoztatott. Meg egy bútor körberajzolva unalmas is tud lenni, mint egy túlírt mondat, ha minden korrektül benne, alany, állítmány.

A félbevágott formák– ez kezdettől érdekelt.

Egy korai példa az angyalos szériából.

Elég, ha én tudom, hogy ez a gyakran szerepeltetett forma, ami itt a bal felső saroktól indul, egy repülő angyal látványa, *deréktől lefelé*.

MEMENTO CS. ZS. | A/70/11

OLAJ, FAROST, 50 x 68 cm, 1970 · P. SZŰCS JULIANNA TULAJDONA

HITTANLECKE FELNŐTTEKNEK | B/90/23

TÁRSSZERZŐ: VÁLI MIKLÓS

FOTÓ, KOLLÁZS, PAPIR, 15 DB. / 26 x 19,3 cm, 1990.03. > HÍDVÉGI MÁTÉ TULAJDONA

A munka története a következő. Meglátta a *Koldus keresztút* - B/89/44 grafikámat P. Szűcs Juli, a Mozgó Világ főszerkesztője, és kérte publikálni. És mekkora méretben? Oldalanként egy képet gondol. Ejha. Hazamenve, elővettem a lapot. Mivel újkori borítótervét én csináltam (igaz, egy évvel később), volt otthon példány. Hanem ez álló formátum. Nagy fehér zokni alul, netán fönt. Ötlet. '85 nyarán Füreden háromnapos lelki gyakorlatot vezettem a megbocsátás témakörében, ahhoz előtte föl kellett térképeztem, hol, merre, meddig kell ezt az időnként keserves munkát mindnyájunknak elvégezni. Aztán, hogy befogadhatóbb legyen összeállított listám, lefordítottam köznapira; macskatartás, Hitler, fülbevaló. Ezt a szöveget osztottam szét akkor; s bár logikája nem volt, ezt gondoltam a kimaradó fehér mezőkbe írni. Montázs ez is, véletlen találkozások, össze nem tartozó témák interferenciája. Végül még egy hátraszaltó: Miki fiam egy tábla mogyorós csokoládéért vállalta a szövegek megírását. Ettől minden szóknak újra megváltozott az akusztikája. A változat új címet kapott.

Később nyomat is készült, hogy ne csak az újságban létezzen ez a munka. 2003-ban még egyszer elővettem, immár a kompjuter adta lehetőségeim birtokában. Igénybe véve fiam ez irányú, enyémnél jóval tágabb ismereteit is. Elhagytam a széles fekete margót, megnöttek a képek. A lapokra kis kereszt került, ez által hivatalosan keresztútnak is használhatóvá vált, ha arra lenne szükség.

A mű utóéletei. Egyik fiatal ferences barát nál volt tartósan, keretezve, üveg alatt. Mesélte, nagyon szeret gyóntatni; a táblákat kirakja egy terembe, és gyónás előtt odakormányozza a gyerekeket. A pannonhalmi diákok meditációs termébe adtam egy szériát. Ilyenformán mégiscsak látható; az első sorozat húsz éve a Nemzeti Galéria valamely setét raktárában. Ámbár jó hely az is. Mostanában kételyeim vannak, nincs-e ez a változat aránytalanul túlterhelve a sok rákerült gondolattal.

VÁLI DEZSŐ HITTANLECKE, FELNŐTTEKNEK IS

leírta *Váli Miklós*

VÁLI DEZSŐ KOLDUS KERESZTÚT

fotómontázs 1989
a Magyar Nemzeti Galéria tulajdona

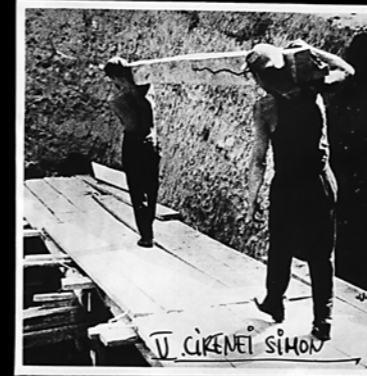
Mittanlecke, felnőtteknek is
Bikét akarsz? magadnak?
Egyesre és mindenkié megakarsz-e
becsülni mindenkinek?

azoknak, akik:
lúdosok
abban a boltban becsaptak

gyűlölik a magyarokat
tehetéges
tehetégesek nálad
nem figyelnek rád eléggé!

lehányják a lencsét
bámolytatják a magot
magot egy éjjel

gumibotot hordanak
szszul javították meg a viszonyokat

fiata felrekesztik edesanyjodat
akiket a mamád utól
ellenégei minden hitnek

Nem adós neked a kölcsön...
nem adós
nem fitték el neked hogy...
At.
másal
mással sandevéltek híjted

Mások nálad
egy szemérem csak jól elkéstek

megverték, vagy ~~sz~~ "leidek",
akárcsak sportban
gazdagabbak

fecsegők
megették a tinóraidat
tehetségtelennek tartanak

megakasz-e bocsátani Kitlenek
minden dikktatónak
Minden nőcsónak
meg tud-e bocsátani dr. Atjának
hogy jobb sonst szánt neked,
és ezért most kereszthetett neked?

megmosolyognak
eltörték a kedvenc biciklijüket
vezetnek téglát, mediat, alkalmatlanok a
pompáztatásból, pomat hisziterék

örögk, és csak a macskájukat szeretik
túl nagy fülbavartól viselnek

és magadnak, hogy a múltkor
lyan csacsi voltál?
és hálát akarsz -e adni
mindenkéint?!

STRINDBERG-ILLUSZTRÁCIÓK | B/93/17 ÉS TÁRSAI

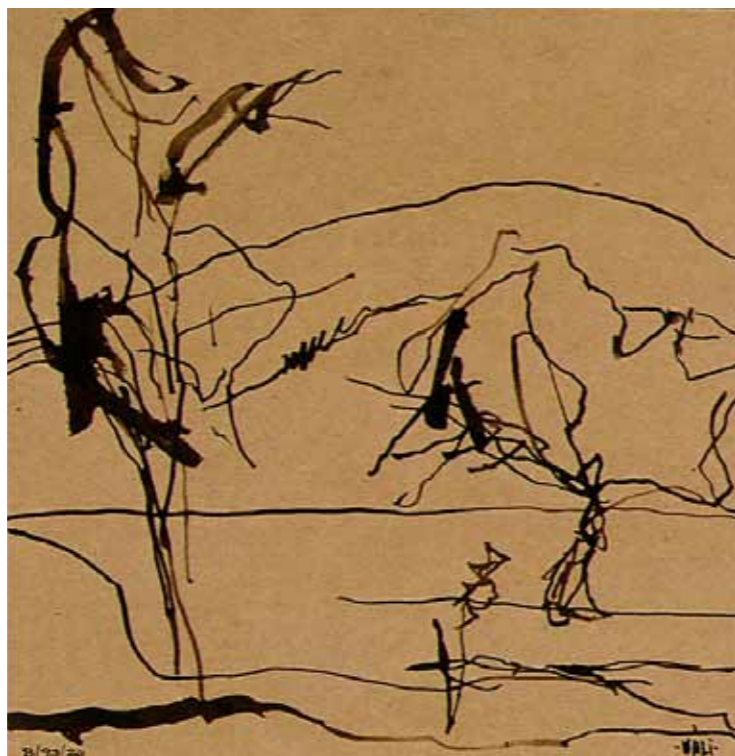
CERUZA, OLAJLAVÍROZÁS, FAROST, 35 x 30 cm, BUDAPEST, 1993

Strindberg önéletírásának utolsó, kilencedik kötetét húszéves koromban adta kezembe Kecskeméti Kálmán barátom. Később próbálkoztam a másik nyolccal is, főlegesen. Strindberg, elhagyva harmadik asszonyát, túl skizoid-idegbeteg korszakain, túl keserves-vagdalkozós közéleti harcain, 1899-ben, ötvenévesen, immár egyedül, hazatelepszik szülővárosába, Stockholmba. Már nem akar semmit, csak békén dolgozni. Markáns döntéssel egy albérletben húzódik meg, *bár lenne módom saját ágyban halni meg*. Még tizenhárom évet él.

A nagy szelektálás után évtizedekig (a *József és testvérei* mellett) egyetlen megtartott szépirodalmi könyvem, mindent átvészelt. Tanultam belőle sétálni, egyedül lenni, öregedni. Tizenhat évig próbáltam kiadni, feküdt az én egyetlen, 1922-es Dick Manó-féle példányom több kiadónál. Mígnem váratlanul *saját kiadóm*, az Új Mandátum, elfogadta. S vidáman hozzátette Németh István barátom: illusztráld. Szűköltöm, ehhez nem értek. Aztán egy Hármashatár-hegyi kiránduláson (mert ha valami foglalkoztat, csak arról tudok beszélni): *miért kéne mást rajzolni, mint szoktál?* Így született ez a sorozat.

Igen, a Strindberg-könyvhöz illusztrációként szemérmetlenül műtermeket, szobákat rajzoltam. Első ütemben ceruza vonalrajz. Majd festőolajjal rögzítve, és ahol szükséges, ecsettel elkenve (lazúrozva) a grafit. A színskála így az alapozott farostlemez világos homokszínétől egészen a feketéig. Szűts szerint ezeket „A” opuszjelzéssel a festmények közé kellett volna sorolnom. 1996. Bementünk a svéd követségre, a másodtitkár nem ismerte, de elmeséltem neki a könyvet, megrendeltek ötszáz példányt. A másik ötszáz került forgalomba. A történet vége: az agyonjegyzetelt 1922-es eredetit kukába, a krumplihajak közé. Múlttemetés.

ŐRSÉGITÁJ I B/93/20

DIÓFAPÁC, CSOMAGOLÓPAPÍR, 23,5 x 23,2 cm, NAGYRÁKOS, 1993 · BOGNÁR RÓBERT TULAJDONA

Dürer a fa *leábrázolásának problematikáját* egyetlen ötlettel egyszer s mindenkorra megoldotta. Manírija egyszerű, a lombokat levelenként, egyenletes mozdulatokkal végighorgolta. Nekem erre nincs időm.

Máté szerint e rajzaim *olyan japánosak*. Inkább sietősek.

MEZŐ I B/93/34

FAÁG, DIÓFAPÁC, CSOMAGOLÓPAPÍR, 21 x 22,2 cm, NAGYRÁKOS, 1993 · BOGNÁR RÓBERT TULAJDONA

Diófafác és a *Mozgó Világ* gyönyörű barna szerkesztőségi borítéka. (Később emiatt vegyész Máté barátomtól komoly dorgálást kaptam, hogy a csomagolópapír savas, pusztulékony; ilyenre nem szabad rajzolni.) Toll híján meghegyezett faággal. Nem fut olyan kecsesen a papíron, mint az acél toll, ez kihat a vonal karakterére. Megdöntve viszont a hegy teljes hasított oldal felülete hagy nyomot. Ha nem is tudni pontosan, milyen.

Fogalmaim szerint a képzőművészet két, meglehetősen pontosan megrajzolható partvonal között mozog. Egyik a véletlen, a másik az akart, a tervezett. A véletlen lehet művészi, de az nem művészet. Illyés Gyula tisztított meg, és tett ki Tihanyban szobadísznek gyönyörű, ágas-bogas szőlőgyökeret. A kizárólag akart, az szerintem a mérnöki-szép. Az a gyanúm, hogy korunk némely művészei ezeket a határokat a valódi feladatok megkerülésére szokták átlépni.

„Egy öreg ember mondja ezt.” (Mann: *Doktor Faustus*)

ŐRSÉGI HÁZ | B/93/38

FAÁG, DIÓFAPÁC, CSOMAGOLÓPAPÍR, 18,1 x 21 cm, NAGYRÁKOS, 1993 · WÖLFINGER BALÁZS TULAJDONA

Kiülni a tájba, a napra, a látvány elé, ennek megmaradt a nem múltó romantikája ma is – gondolatban.

A főiskolás évek, a (boldogan) kötelező nyári művésztalálok. Még egy mester is volt velünk, amit ő akvarellezett, nemigen mutatta. Korrektúra csak elvben, lehetőségként volt. Ki mennyire nyaralásnak fogta föl. A profik (persze, a lányok) reggel négyre a piacra, kofákat portrézni. Mennyire irigyeltem őket, akkoriban (Esztergom) orvosi tanácsra tizenegy órát aludtam.

A felszerelés. Konzervdobozba beszorított kis üvegcsék, hogy ott maradjanak, közüket kiöntöttem gipsszel. Pác, víz és többféleképpen hígított pác. Tollsár a különféle vastagságú acélhegyeknek, ecset. Összecsukható tábori szék, ami vidéken céhjelvényünk volt. Mappában a papírok, nagy csipeszek szél ellen. Vietnámi papucs.

Volt, aki mindezt a rajzot januárban, a félévi kiállítás előtti éjszakákon alkotta meg, praktikusan kölcsönkérve mintának a többiek rajzait. Igaz, egyikünk diplomatervét is két lány csinálta meg, alkalmanként megmagyarázva a fiúnak, miket kérdezzon a konzultáción. Ismert fotós lett belőle. Régen volt.

RAJZ | B/94/02

FAÁG, DIÓFAPÁC, PAPÍR, 24,8 x 23,7 cm, NAGYRÁKOS, 1994 › SOMOGYI GYÖRGY TULAJDONA

1994, ismét az Őrségben, nyári vendégség. Békés napok. Már fölkészülten, rajzpapírral. A témaválasztás (másodrendű dolog) az előző évi tapasztalatokra támaszkodott. Robi tornáca elé kiülve a tágas mező, egy-egy fatörzssel, távolabb parasztházak. A látóhatárt domb zárja (amit azóta kettévágott egy kilométer hosszú vasúti völgyhíd).

A rajzok gondolkodásmódja is a tavalyiakból indult. Kissé bátrabban kihasználva a sajátos rajzeszköz sajátosságait. A kerek kút egy darabja is megörökített, változatosabbá téve az égi mezőt.

RAJZ | B/95/19

FAÁG, DIÓFAPÁC, PAPIR, 15,9 x 18,9 cm, NAGYRÁKOS, 1995 · FILA DEZSŐ TULAJDONA

Egy év után ismét az Őrség, vendégségben.

A verőfény ritka vendég életemben. Nyári reggel ugyan műtermembe betalálna a napsütés, de azt rég kizártam a lesmirglizett ablakokkal.

Itt a látvány, a házoldal, a kerti asztal és a kerítés csak mellékszereplők.

MŰTEREM, BENT ÉS I B/96/01

CERUZA, OLAJLAVÍROZÁS FAROST, 60 x 60 cm, PILISMARÓT, 1996 · SÁSKA BALÁZS ÉS GÉZA TULAJDONA

1992-ben lehetőséget kaptam a Képzőművészeti Főiskolán kurzust tartani festőnövendékeknek. Meghirdettem: *Hogyan fessünk szép képeket?* címmel. A második félévben a hallgatók kérték folytatni a dolgot, de ezt az igazgatóság nem engedte. De továbbra is bejárhattam civilként korrigálni. Radák Eszter elsőéves, aztán Chilf Mária, Havas Bálint (Kis Varsó) ma már ismert nevek. Ebből az ismeretségből indult, hogy '96-ban a NÉMO-festőcsapat, amatőrök és profik vegyesen, meghívtak Pilismarótra, saját szervezésű nyári alkotótáborukba, öreg elefántnak. Egy kéttantermes iskolát béreltek ki júliusban, az egyik teremben húsz matrac a földön, a másikban festőállványok. De jobbára tájoltak. Hétféteken, mikor a kertben elbíráltuk a heti termést, kavicsokkal a sarkain, körülbelül annyit korrigáltam nekik, mint ők nekem. Egyik este, mikor napos voltam, hurkapálcikákat kellett hegyeznem vég nélkül valami sült húshoz, ami egy negyedéves specialitása volt.

Remek figurák, közülük Nagy Géza, Fischer Balázs, Mohácsi András, Nádor Tibor ma is összetartanak, kiállítóművészek.

Barátságukon túl köszönhetem nekik az ötletet: júliusban is lehet dolgozni, nem kell nyaralni. Működik, és azóta csak egyszer, Tormáson nem volt hatótávolságban uszoda. Marótról a visegrádi strandra vittem őket is, reggelente.
F/96/27 Surányi Miklós felvétele, Pilismarót.
Lám, az ablak tényleg ilyen volt.

HOMOK MŰTEREM I B/97/02

CERUZA, OLAJLAVÍRÓZÁS, FAROST, 60 x 60 cm, PILISMARÓT, 1997 · A NEMETHCOLLECTION TULAJDONA

Ez a kép sokféle módon szerepelt.

1998. 7. Szegedi Nyári Tárlat, Horváth Mihály utcai Képtár

1999. 10. Eve-Art Galéria, önálló kiállítás

1999. 9. a Váli-oeuvre CD-ROM borítóján, Új Mandátum Kiadó

1999. 11. margitszigeti Grand Hotel, High End Show bemutató

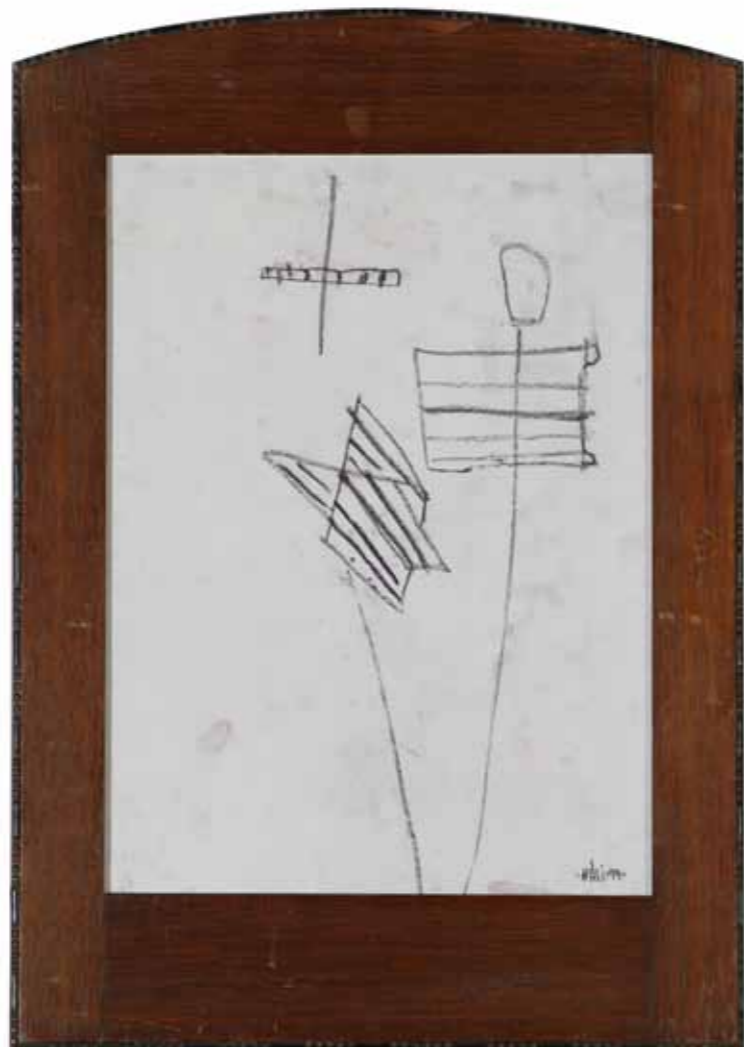
2001. 1. a kép a nemethcollectionba kerül

2002. 9. 27. Élet és Irodalom, repró

2008. 9. bekerül az OSZK / Magyar Elektronikus Könyvtár anyagába

(G/99/03)

MAGYARÁZÓÁBRA | B/99/17

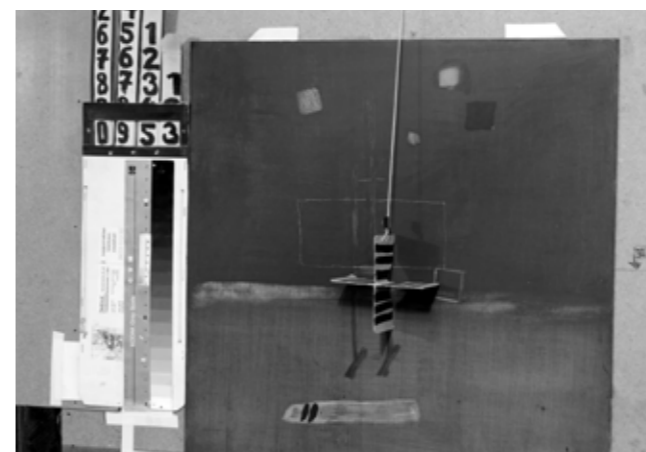
SZÉN, PAPÍR, 39,4 x 29,8 cm, PILISMARÓT, 1999 · VÁRHELYI TÍMEA TULAJDONA

Előszobájába lépve, ahogy mondani szokták, megállított egy rajz a szemközti falon. Különös, különös, furcsa. A keret jól kiemeli, komollyá teszi. De nem értem, mi ez.

Hát igen. '99 nyara, ismét a pilismaróti művésztelepünk. Ahogy látom, ez is szóba került. Hogyan lehet festményfotózásnál a gépet pontosan a kép középvonalába tenni. Ma már evvel nem nagyon törődünk, a Photoshoppal három mozdulat trapézformát kiigazítani.

Az Agfa ehhez egy kis műtárgy elé belógatható tükröt gyártott. Az én szerkezetem jobb. Ha a kép közepe elé befüggesztett térbeli keresztet vonalnak látom, vagyis oldalain nem látom a fekete csíkokat, a fényképezőgép jó helyen van. Tímea ezt a rajzomat eltette, valamikor be is keretezte, bölcsen fejfelé.

2006, megláttam, kölcsönkértem, megpucoltam, kasíroztam, fotóztam, üvegeztem, beszámoltam, aláírtam, visszavittem.

SOMOGYI DOMBOK I B/00/04

CERUZA ÉS OLAJ, FAROST, 60 x 60 cm, TAB, 2000 · HIDVÉGI ANNA ÉS KARGINOV ALLEN TULAJDONA

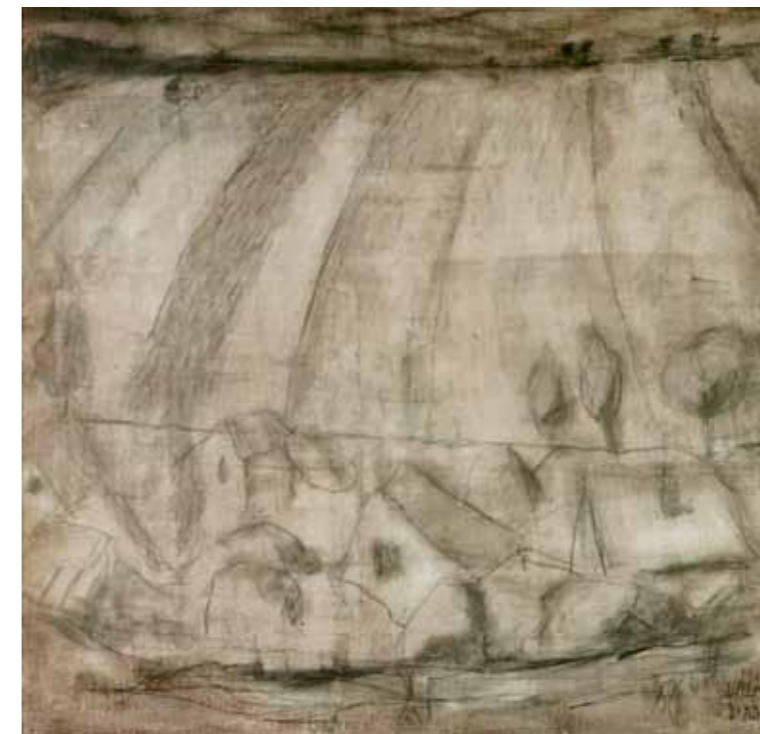
2000 júliusát ismét a fiatalokkal, a NÉMO festőcsapatával, ezúttal Tab községben, Somogyban, Siófoktól 20 kilométerre délre. A szokott nyári művésztelep. Egy délelőtti ötlete volt, fölvittem őket a falu közepére, hogy na, fiúk, *röpdolgozat*, innét, a dombtetőtől *leábrázolni* a látványt, egy órát adok. Vigyorogtak, aztán kínlódtak-tunk. Festésre előkészített 60 centis farostlemezeim voltak. A ceruzarajzot lenolajjal maszatoltam (lazúroztam) a látvány gazdagítása reményében. Többször is nekifutottam a szokatlan témának, később Pesten folytattam az ott kezdetteket, eggyel se vagyok megelégedve. Csak érdekessége okán mutatom. Ennek a felső fele emelkedett, nagylélegzetű; a házacskák kuszaságával láthatóan nem tudtam mit kezdeni. Maradtak csetlő-botló rendetlenek, mint az életben. Ez a kettősség rendben is volna, ha rend volna a képen. A többi változatba festékkel is belenyúltam, így azok „A” jelzetet kaptak. Nekem a közvetlen látványból kiinduló absztrakció nehéz mező. Igaz, ezen Levitan (1860-1900) is többször orra bukott. Fenséges tájban kis ügyetlen buckák az előtérben, mindig az előtérrel van baj. Csak, mert látta, hogy ott vannak. Délutánonként a káoszelméletet tanultam, próbáltam megérteni. Azóta is.

SOMOGYI DOMBOK I A/00/32

OLAJ, FAROST, 60X60 cm, TAB - BUDAPEST, 2000 · MAGÁNTULAJDON

DOMBOK - ALKONYAT I A/00/33

OLAJ, FAROST, 60X60 cm, TAB - BUDAPEST, 2000 · A HOMOKKOMÁROMI POLGÁRMESTERI HIVATAL TULAJDONA

NYÁRI RAJZ I B/02/07

TOLL, PÁC, PAPIR, 30 x 35 cm, HOMOKKOMÁROM, 2002 · MISPÁL ATTILA TULAJDONA

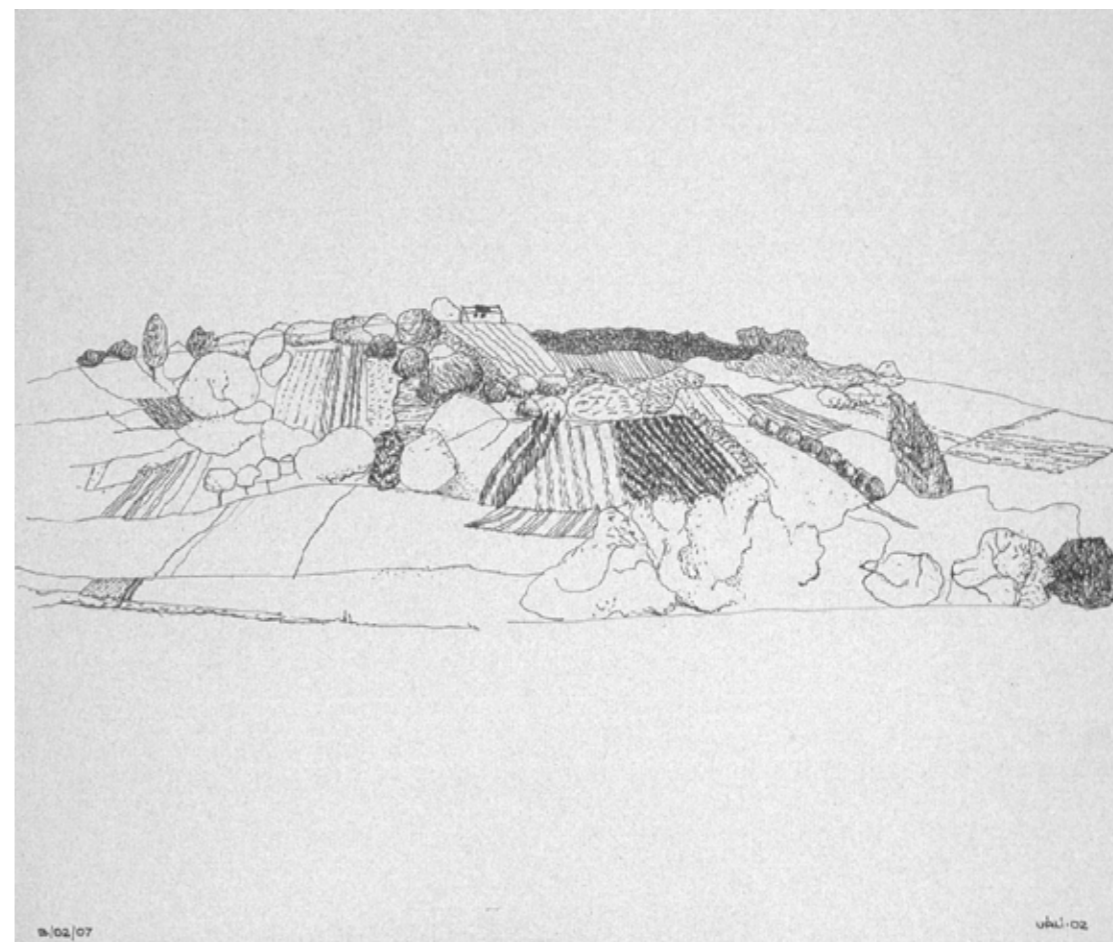
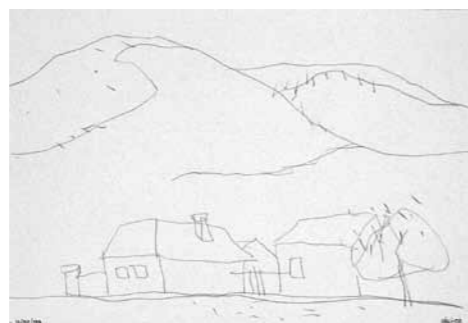
Hogy 2001 után szétesett a NÉMO csapat, magamnak kellett helyszínt találnom júliusra. Illetve a helyszín maga meglehetősen közömbös, az kell, hogy az élelmezésemről gondoskodjanak, nem vagyok elég fegyelmezett, hogy avval törődjek. És szükséges különszoba, a délutáni alvás miatt. Hidvégi barátom sietett segítségemre. Megbeszélte velük, a Nyolc Boldogság Katolikus Közösség kolostorába jártam föl enni, szállásomtól másfél kilométer. Reggelente mise is, péntek este pedig sabbath ünneplése a nagyteremben. Amennyire hitünkbe belefér, ápolják a zsidó hagyományokat. Különszobájuk nem volt, így lent, a falu vendégházában kaptam helyet. Egyedül egy kétszintes épületben, alattam az orvosi rendelő. Azon a nyáron rajzoltam, összecukható székkal, a környéken. Még az itteni ceruzarajzokból:

NYÁRI RAJZ I B/02/08

TANDORI DEZSŐ TULAJDONA

NYÁRI RAJZ I B/02/04

NN.57 TULAJDONA (ELLOPTÁK H.-TÓL.)

NYÁRI RAJZ | B/02/14

FAÁG, PÁC, PAPIR, 11,9 x 28,8 cm, HOMOKKOMÁROM, 2002 · VÁLI DEZSŐ TULAJDONA

...vagyis az enyém, ezt a rajzot annyira szerettem, hogy sokáig falon volt nálam, de mindig eldugtam a műteremlátogató érdeklődők szeme elől. Pedig volt ennél jobb rajz is Homokkomáromból.

NYÁRI RAJZ | B/02/15

KOMJÁTI FERENC TULAJDONA

NYÁRI RAJZ I B/02/19

FAÁG, PÁC, PAPIR, 30 x 35 cm, HOMOKKOMÁROM, 2002 · ESTERHÁZY PÉTER TULAJDONA

A homokkomáromi napok környéke:

VÁLINEWS

2002. július 7.

Kata kérésére egy hét családi nyaralás Kékkúton. Bár nagyrészt egyedül, ő egy cikketáridővel csúszott.

2002. július 10.

Át Homokkomáromba. Nagykanizsától 13 km. A falu fölött, fák között megbúvó öreg kolostor, meg az új épület. Napi hat kilométer gyaloglás a kolostorba, kosztért, éppen jó az egy hónap gipsz után. A laudesen, olykor a vesperáson, szentmiséjükön is részt veszek. A Nyolc Boldogság Közösség, tán hallottál róla. Egész napos szentségimádás, liturgiájukban ortodox és zsidó szövegek. A zsidók Krisztus megtalálásáért imádkoznak, az oltár mellett menóra, a sabbathot megünneplik. A pápai enciklikára hivatkoznak: „Mélyítsük el a sabbath teológiáját!”

2002. július 24.

Cigánygyerekek szegődnek mellém, álldogálnak mellettem, beszélgetünk, összeszokunk. Attila, Márk, Dávid, és időnként egy dél-amerikai tévésorozat főhőséről elnevezett kislány, Alinda? Emela? Megkínálnak Negro cukorral, és kapok egy gumilabdát is. Megrajzoltatom őket, s egyik nap Attilát megkérem, hozna otthonról egy zsíros kenyeret. Két meleg szendvicset hoz, s anyukája üzeni, hogy még van. Pár perc múltán húga, egy pohár üdítővel. Hogy ceruzával rajzolok, hoznak színesceruzakészletet. Biciklimanővereket mutatnak be nekem.

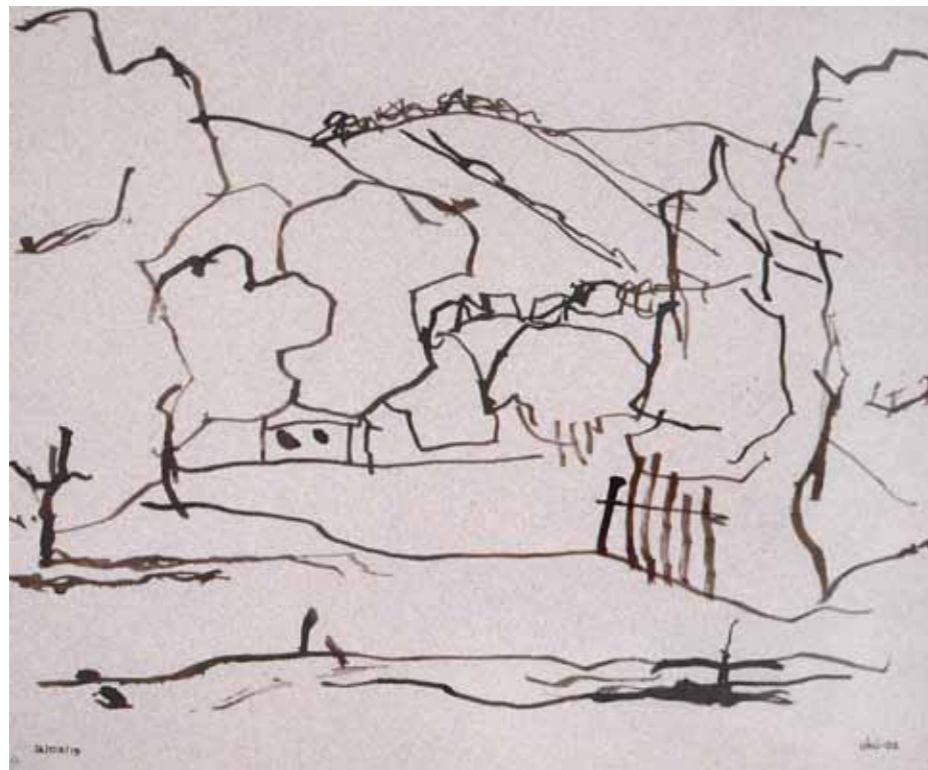
július 24.

Kínlódom a rajzolással, sok a selejt. Sugár Gyuszi, rég halott mesterem tanácsa: *tedd félre a munkádat fél évre. Közben megjavul. És: valamikor kilométereket gyalogoltam motívumért. Ma kiülök az alkotóház elé...* Megéltem.

A polgármester meg van hatva a szállásért kért és kapott képetől. Igaz, az ajándékozó levélre ráírtam a forgalmi értéket is. Egyszer s mindenkorra meg vagyok híva, akár tanítványaimmal együtt. Addigra a szobához zuhanyozót is építenek. Meséli, művésztelepet akarnak jövőre. Elmagyarázom, hogy nem szabad cserébe itt készült művet kérni, egy idő után tele lesz a falu szeméttel. Semmi biztosíték, hogy pár hét alatt bárki közösség elé alkalmas művet tud készíteni. 1975-ben ezt a halleiek úgy oldották meg, hogy két év után visszahívták a csapatot a kész művek kiállítására, vásárlási ígérettel.

július 27.

Szombat, az utolsó munkanap. A szőlődombon a pattogatottkukorica-árus asszony beinvítál, hogy kertjük tetejéről jól lehetne rajzolni. Csakugyan. Dél: a kolostorban a lecsupasztított ebédlőasztalokon kiállításom. 26 rajzot (végül 21-et) tartottam meg a hatvanból. Egyet választottak is.

KECSKEMÉTI KÉPVÁZLATOK: I | B/90/02

CERUZA, PAPIR, 29,7 x 21 cm, KECSKEMÉT, 1990 · HÍDVÉGI MÁTÉ TULAJDONA

És a végére, aminek az elejére is lehetett volna kerülnie. Képvázlataim. Évtizedek óta hasonlóan kezdem a képeket, sok készült, egy időben számoztam is őket, „E” jelzettel. Furcsák számomra ezek a rajzok, kellenek is, meg nem is. Nem annyira vannak, mint inkább utalnak valamire. Néhányat meghagytam belőlük.

Első vizitnél minden jobb budai polgárcsaládnál a házigazda karon fog, és bevezet a belső szobába, és áhítattal rámutat egy kis cirádás keretre. Mednyánszky mester a hosszú háború alatt minden halott olasz katonát lerajzolt, jutott belőle mindenkinek. Nem mind jelentős munka. Az ember ilyenkor elismerően bólogat és cöcög, és azt gondolja, ha ezt én csinálom, rég eltéptem volna. És nincsen igazam. Nem a kis firkát nézik, a legjobb mednyánszkyk emléke ragyog föl ilyenkor, azt látják. Minden rendben van. Mednyánszky esetében. Magamra nézve úgy gondoltam, lehetőleg ne környezetszennyezsek gyengébb munkákkal. Így is van elég. Mármost gyenge.

